

Percepcija predstavnika pravosuđa o nasilju nad ženama i porodičnom nasilju

Crna Gora, Novembar 2015.

Sadržaj

I Rezime.....	4
II Metodologija.....	6
III Uvod.....	18
IV Ravnopravnost polova i percepcija porodice.....	20
V Percepcija porodičnog nasilja.....	27
V Percepcija zakonodavnog okvira.....	43
VI Ocena institucija koje su uključene u zaštitu žrtava porodičnog nasilja.....	60
VII Pružanje zaštite i bezbednosti žrtvama nasilja.....	67
VIII Executive summary.....	6

I Rezime

U okviru uticaja tradicionalnog nasleđa i patrijahalnih vrednosti koji su snažno prisutni u Crnoj Gori, žena se doživljava kao najznačajnija figura za očuvanje porodice, a porodica kao osnovna ćelija svakog društva. Sa druge strane, predstavnici pravosuđa smatraju da su žene u Crnoj Gori i dalje neravnopravne sa muškarcima, a upravo porodični odnosi predstavljaju jednu od oblasti u kojoj se prema njihovom mišljenju najčešće ispoljava neravnopravnost polova.

Iako građani Crne Gore, kao i predstavnici pravosuđa ne prepoznaju žene kao ugroženu kategoriju stanovništva, obe grupe navode da je porodično nasilje jedan od značajnih problema sa kojima se Crna Gora u ovom trenutku suočava, ali se ovaj problem, istovremeno, spontano ne navodi kao prioritetan za rešavanje.

Predstavnici pravosuđa navode da je porodično nasilje pojava koja se neretko javlja unutar Crne Gore, ali istovremeno skoro polovina njih, smatra da se u javnosti ovoj temi posvećuje sasvim dovoljno pažnje. Sa druge strane, preokupiranost građana ličnim ekonomskim problemima i političkom situacijom u državi, dovodi do toga da su i sami građani nedovoljno zainteresovani za ovu temu, te je potrebno dodatno edukovati građane o važnosti ove teme, kako bi se razvila osetljivost celokupnog društva na ovu temu.

U proseku, svaki drugi predstavnik pravosuđa porodično nasilje posmatra kao pojavu koja ne mora nužno doći do nadležnih organa, već se može ponekad rešiti i unutar porodice, a prema rečima sagovornika iz pravosuđa, među njihovim kolegama nije retko mišljenje da postoje slučajevi kada je nasilje nad ženama opravdano. Istovremeno, svaki drugi predstavnik pravosuđa smatra da je usmerenost institucija na prevashodnu zaštitu pojedinačnih prava bez obzira na posledice po porodicu neispravna i za većinu predstavnika prijavljivanje nasilja nadležnim institucijama vodi ka razvodu, odnosno ka prekidu porodice kao sistema.

Fizičko i psihološko nasilje su prema mišljenju predstavnika pravosuđa najrasprostranjeniji oblici nasilja, dok se kao osnovni uzročnici porodičnog nasilja percipiraju poroci naslinika i teška ekonomska situacija same porodice.

Razlozi zbog kojih se žene odlučuju da ne prijave nasilje ili da povuku tužbu su slični, a među njima se ističu nedovoljno podrške i informisanosti žrtava o njihovim pravima i načinima da se zaštite od nasilja; nepoverenje u institucije koje se nadgrađuje lošim iskustvima žena prilikom susreta sa institucijama, kao i izostanak kontinuirane i sistematske zaštite žrtava tokom i nakon sudskog postupka.

Zakonski okvir kojim se reguliše zaštita žrtava porodičnog nasilja se ocenjuje kao zadovoljavajući, ali istovremeno postoje problemi u njegovom sprovođenju. Pooštavanje

kaznenih mera, edukacija stručnih kadrova, interna i eksterna evaluacija nadležnih institucija, bolja organizacija posla i raspoloživih resursa su koraci koji bi na značajan način unapredile rad institucija koje su uključene u zaštitu žrtava od porodičnog nasilja. Kazne koje bi trebalo da razdvoje žrtvu od nasilnika (udaljenje iz stana, zabrana približavanja i zabrana uznemiravanja i uhođenja) se i dalje retko izriču nasilnicima, iako se ocenjuju kao efikasne, što je još jedan pokazatelj nedovoljne sistematske zaštite žrtava. Takođe, posebnu pažnju treba usmeriti i na smanjenje učestalosti izricanja uslovnih kazni, koje predstavnici pravosuđa ocenjuju kao neefikasne i koje predstavljaju veliki rizik za povratnička dela.

Generalno, ekonomsko i psihološko osnaživanje žrtava nasilja predstavljaju jedan od glavnih koraka koji bi doprineli njihovom ohrabivanju da prijave nasilje nadležnim institucijama. Prema mišljenju sagovornika iz domena pravosuđa, građanke Crne Gore i dalje nisu upoznate sa definicijama i oblicima psihološkog i ekonomskog nasilja. Posebno, ovo su oblici nasilja koji su teško dokazivi, pa je potrebno uključivanje samih institucija i NVO sektora, da pruže ženama dodatnu podršku tokom i nakon izricanja presude. Takođe, institucije treba da budu usmerene i na zaštitu dece koja su ne samo žrtve, već i svedoci porodičnog nasilja, čime bi dodatno olakšali ženama da istraju u ovom procesu.

II Executive summary

Within the influence of traditional heritage and patriarchal values that have a strong presence in Montenegro, the woman is seen as the most important figure for the preservation of family, and family is seen as a basic cell of every society. On the other hand, representatives of the judiciary believe that women in Montenegro are still unequal to men, and that family relations are one of the areas in which, in their opinion, gender inequality usually manifests.

Although the citizens of Montenegro, as well as representatives of the judiciary, do not recognize women as a vulnerable category of the population, both groups state that family violence is one of the major problems that Montenegro is facing at the moment; but spontaneously, this problem is not seen as a priority for solving.

Representatives of judiciary state that domestic violence is a phenomenon which within Montenegro occurs often, but at the same time almost half of them think that quite enough attention is devoted to this issue in public. On the other hand, citizens' preoccupation with personal economic problems and political situation in the country, leads to the fact that the citizens themselves are insufficiently interested in this issue; so it is necessary to additionally educate citizens about the importance of this issue, in order to develop the sensitivity of the entire society on this issue.

On average, one of two representatives of the judiciary sees family violence as a phenomenon that does not necessarily reach the competent authorities, but in some cases it can be resolved within the family; and, according to interlocutors from the judiciary, among their colleagues it is not uncommon opinion that there are some cases when violence against women is justified. At the same time, one of two representatives of the judiciary believes that the primary focus of institutions on protection of individual rights, regardless of the consequences for family is incorrect; and for most of the representatives, reporting violence to competent institutions leads to divorce or to destruction of family as a system.

Physical and psychological violence in the opinion of representatives of the judiciary are the most widespread forms of violence, and as the main causes of domestic violence are perceived: vices of the abuser and the difficult economic situation of the family itself.

The reasons why women decide not to report the violence or to withdraw the complaint are similar, and among them stands out: the lack of support and information to victims about their rights and how to protect themselves from violence; lack of confidence in the institutions that is reinforced by bad experiences of women during their meeting with the institutions;

and the lack of continuous and systematic protection for victims during and after the judicial proceeding.

The legal framework regulating the protection of victims of domestic violence is assessed as satisfactory, but there are problems in its enforcement. The tightening of punitive measures, education of professional staff, internal and external evaluation of the relevant institutions, better organization of work and available resources, are the steps that would significantly improve the work of institutions involved in the protection of victims of domestic violence. Penalties that are intended to separate the victim from the abuser (removal from the home, restraining of approaching, and prohibition of harassment and stalking) are still rarely stanced to abusers, although assessed as effective, which is another indicator of the lack of systematic protection of victims. Also, special attention should be focused on reducing the frequency of imposition of probation penalties, which the judiciary assessed as ineffective, and that represent a significant risk for reoffending.

Overall, economic and psychological empowerment of victims of violence represents a major step that would contribute to encouraging women to report violence to competent institutions. Female citizens of Montenegro are still not informed about the definitions and forms of psychological and economic violence, so the additional education on such topics is also necessary. In particular, these are forms of violence that are difficult to prove, so the involvement of institutions and NGOs is necessary to provide additional support to women during the judicial proceeding and after the verdict. In addition, institutions should be focused on the protection of children who are not only victims but also the witnesses of domestic violence, which would further facilitate women to persevere in this process.

III Metodologija

Pregled metodologije

	Tip metodologije	Kratki opis	Najvažniji ciljevi
1	Kvantitativno istraživanje sa opštom populacijom	<ul style="list-style-type: none"> Struktura uzorka: <ul style="list-style-type: none"> 1011 građana sa teritorije Crne Gore Troetapni, reprezentativni, stratifikovani uzorak 	<ul style="list-style-type: none"> Kvantitativnim istraživanjem na opštoj populaciji su se ispitivale percepcija i stav građana Crne Gore o porodičnom nasilju i nasilju nad ženama
2	Kvantitativno istraživanje sa predstavnicima pravosuđa	<ul style="list-style-type: none"> Struktura uzorka : <ul style="list-style-type: none"> 69 sudija 56 pomoćnika sudija 63 tužioca i zamenika tužioca 32 advokata 	<ul style="list-style-type: none"> Kvantitativnim istraživanjem se ispitivala percepcija predstavnika pravosuđa o rodnom ulogama i rodno zasnovanom nasilju. Osim toga, ovim delom istraživanja se ispitivala i "institucionalizovna kultura" i stereotipi koji su prisutni kod predstavnika pravosuđa, a koje utiču na tretman žrtve rodno zasnovanog i porodičnog nasilja i njihovog tretmana unutar institucija tokom sudskog postupka.
3	Kvalitativno istraživanje – dubinski intervjui sa predstavnicima pravosuđa i predstavnicima drugih grupa od interesa	<ul style="list-style-type: none"> Struktura dubinskih intervjua: <ul style="list-style-type: none"> NVO sektor (1 intervjui) Sudije osnovnog suda (4 intervjua) Tužioci i zamenici tužilaca u državnim tužilaštvima (4 intervjua) Advokati (2 intervjua) 	<ul style="list-style-type: none"> Dubinskim intervjui se obezbeđivalo bolje razumevanje percepcije predstavnika pravosuđa o rodno zasnovanom i porodičnom nasilju, ali i detaljnijim uvidom u problem koji su prisutni prilikom rešavanja slučajeva rodno zasnovanog i porodičnog nasilja. Cilj dubinskih

		<ul style="list-style-type: none"> ○ Pravnici koji pružaju besplatnu pravnu pomoć (2 intervjua) ○ Predstavnici medija (1 intervju) ○ Predstavnici centra za socijalni rad (2 intervjua) ○ Predstavnici policije (2 intervjua) ○ Predstavnici nastavnog kadra (1 intervju) 	<p>intervjua sa ostalim grupama od interesa je da se sagleda njihova perspektiva o porodičnom nasilju i problemima sa kojima se institucije generalno susreću prilikom rešavanja ovih slučajeva.</p>
--	--	--	--

1. Kvantitativno istraživanje na opštoj populaciji

Anketa licem-u-lice:

Anketa licem-u-lice je verovatno jedan od najpopularnijih i najstarijih metoda anketnog prikupljanja podataka. Karakteristično kod ankete licem-u-lice je da je fizičko prisustvo anketara u domaćinstvu ispitanika kako bi postavljao pitanja i pomagao ispitanicima da na njih odgovore. Prisustvo anketara dovodi do lakšeg uspostavljanja poverenja između anketara i ispitanika, što je posebno bitno kod studija u okviru kojih se istražuju osetljive teme. Ovaj metod prikupljanja podataka je još uvek najbolji kada se želi minimizirati broj neodgovora i maksimizirati kvalitet prikupljenih podataka. Osim toga, kod intervjua licem-u-lice mogu da se koriste vizuelna pomagala (npr. takozvane kartice za ili audio-vizuelni testni materijal) kako bi se pomoglo ispitaniku prilikom odgovaranja.

Tako, anketa na opštoj populaciji u ovoj studiji sprovedena je korišćenjem metoda licem-u-lice, na reprezentativnom uzorku građana Crne Gore starih 18 i više godina. Drugim rečima, istraživanjem su pokriveni građani na celokupnoj teritoriji ove zemlje, odnosno kako oni koji žive u gradovima tako i stanovništvo seoskih naselja, sa ispitanicima oba pola, različite starosne dobi i obrazovnog i materijalnog statusa, sa ciljem da struktura uzorka verno odražava strukturu populacije. Realizovani uzorak od oko 1000 ispitanika uključio je građane i građanke u srazmeri kakva postoji u populaciji. Veličina realizovanog uzorka obezbedila je dobijanje pouzdanih ocena merenih indikatora (stavovi, opažanja, navike u ponašanju) kako za mušku tako i za žensku subpopulaciju. Pored toga, realizovana veličina i struktura uzorka omogućila je dobijanje pouzdanih rezultata i na nivou regiona, tipa naselja, i nacionalnosti.

Sprovedenjem kvantitativnog istraživanja¹ omogućeno je **tačno merenje i kvantifikovanje** relevantnih indikatora za različite ciljne grupe ili segmente populacije. Pored toga, ovakvo kvantitativno istraživanje realizovano na reprezentativnom uzorku, a u skladu sa određenim procedurama za planiranje i realizovanje uzorka omogućilo je i **generalizaciju dobijenih rezultata na celokupnu populaciju**. Tako možemo reći sa određenim stepenom sigurnosti da rezultati istraživanja na temu percepcije građana Crne Gore o porodičnom nasilju, dobijeni na slučajnom reprezentativnom uzorku, odražavaju stanje u celoj populaciji; figurativno govoreći, dobijeni rezultati su odraz mišljenja građana Crne Gore a ne "ispitanika".

Kada je reč o tehničkim detaljima sprovođenja ovog tipa istraživanja, potrebno je naglasiti da je uzorak po svojim tehničkim karakteristikama i principima uzorkovanja troetafni, stratifikovani slučajni uzorak. Uzorački okvir čine teritorije biračkih mesta. Stratifikacija je vršena po regionu i tipu naselja, a tri etape, koje obezbeđuju slučajnost uzorka, predstavljaju: izbor uzoračkih tačaka, odnosno teritorija biračkih mesta uključenih u istraživanje (verovatnoća izbora proporcionalna veličini biračkog mesta izražene preko broja upisanih birača), izbor domaćinstva (korišćenja tzv. Tehnika slučajnog koraka, ili engl. Random Route) i izbor ispitanika (korišćene Kišove tablice). Uzorak je činilo ukupno 162 uzoračkih tačaka, a prikupljanje podataka sprovedeno je tokom septembra 2015. godine.

¹U društvenim naukama kvantitativno istraživanje je sistematsko, empirijsko istraživanje društvenih fenomena pomoću statističkih, matematičkih ili kompjuterskih tehnika. Cilj kvantitativnog istraživanja je da se razviju i koriste matematički modeli, teorije i/ili hipoteze koji se odnose na ispitivani fenomen. Proces mjerenja je ključni za kvantitativno istraživanje jer obezbeđuje fundamentalnu vezu između empirijskog posmatranja i matematičkog izraza kvantitativnih veza.

Kratak prikaz metodologije:

Lokacija	Crna Gora
Metod prikupljanja podataka	Istraživanje licem-u-lice u domaćinstvu ispitanika
Uzorački univerzum	Građani Crne Gore koji imaju 18 i više godina i koji su u vrijeme istraživanja stalno nastanjeni na teritoriji Crne Gore
Statistička dokumentacija koja se koristi za dizajn uzorka	Popis 2011. godine
Uzorački okvir	Spisak svih teritorija biračkih mjesta
Djelovi populacije koji su isključeni iz uzorka	Stanovnici teško pristupačnih, udaljenih dijelova zemlje, 1.5% populacije
Tip uzorka	Troetafni slučajni reprezentativni stratifikovani uzorak
Stratifikacija, cilj i metod	Stratifikacija je izvršena prema regionu (Sjever, Centar, Jug) i tipu naselja (urban, rural) Prva etapa: Odabir primarnih uzoračkih jedinica – teritorija biračkih mjesta Druga etapa: Odabir sekundarnih uzoračkih jedinica – domaćinstava Treća etapa: Odabir tercijarnih uzoračkih jedinica - ispitanika Cilj: Optimizacija uzoračkog plana i smanjenje uzoračke greške Alokacija uzorka po stratumima je proporcionalna veličini stratuma (broj osoba koje imaju 18 i više godina).

<p>Definicija, broj i metod selekcije - PSU, SSU, TSU</p>	<p>PSU – Teritorija biračkog mjesta Definicija: Teritorija biračkog mjesta je definisana prema biračkom spisku, obuhvata adrese na kojima žive birači koji glasaju na zadatom biračkom mjestu. Obično obuhvata nekoliko susjednih ulica; prosječna veličina teritorije biračkog mjesta je 200 domaćinstava. Tip uzorkovanja PSU: Vjerovatnoća proporcionalna veličini Metod odabira: Lahirijev (kumulativni) Broj PSUs u uzoračkom univerzumu: 1.169 SSU - Domaćinstvo Definicija: Jedno domaćinstvo obuhvata ljude koji žive u istom prostoru i dijele troškove za hranu Tip uzorkovanja SSU: Prosto slučajno uzorkovanje bez zamjene Metod odabira: Sistematski uzorak sa slučajnim odabirom početne tačke i jednakim korakom Broj SSUs u uzoračkom univerzumu: 192.242 TSU – Ispitanik Definicija: Član domaćinstva, 18+ Tip uzorkovanja ispitanika: Prosto slučajno uzorkovanje bez zamjene Metod odabira: Kišove tablice Broj TSUs u uzoračkom univerzumu: 474.903</p>
<p>Broj uzoračkih tačaka</p>	<p>Sa ovakvim pristupom jedna početna tačka je jedna uzoračka jedinica (PSU). Za uzorak veličine 1000 i 8 ispitanika po početnoj tački, broj početnih tačaka (PSUs) iznosi 125.</p>
<p>Uzoračka greška</p>	<p>Marginalna greška +/-2.72%</p>

2. Kvantitativno istraživanje sa predstavnicima pravosuđa:

U ovoj fazi istraživanja učestovali su različiti predstavnici pravosuđa u Crnoj Gori među kojima su bili obuhvaćeni i oni koji su imali slučajeve porodičnog nasilja u svojoj praksi. Kvantitativnim upitnikom je obuhvaćeno ukupno 220 predstavnika pravosuđa, među kojima su sudije, pomoćnici sudija, advokati, tužioci i zamenici tužilaca. Prosečna dužina upitnika je bila 30 minuta, a prikupljanje podataka je izvršeno tokom septembra 2015.godine.

1) Sudije i pomoćnici sudija:

Prema zvaničnim podacima Zavoda za statistiku Crne Gore², u Crnoj Gori postoji ukupno 22 suda različitih nadležnosti, sa 257 zaposlenih sudija. Zbog teme ovog istraživanja u proces uzorkovanja nisu bili uključeni Privredni sudovi i Upravni sud u okviru kojih se ne rešavaju slučajevi porodičnog nasilja, tako da je uzorački okvir ovog istraživanja činilo 19 sudova sa 226 sudija.

Tabela 1: Podaci o broju sudija u sudovima u Crnoj Gori

Tip suda	Ukupan broj zaposlenih sudija prema tipu suda
Vrhovni sud	18
Apelacioni sud	10
Viši sudovi	52
Osnovni sudovi	146
Ukupno	226

²Žene i muškarci u Crnoj Gori, 2013, Zavod za statistiku Crne Gore, Monstat

Alokacija sudova je izvršena prema regionu i vrsti sudova, te je ukupno 69 sudija i 56 pomoćnika sudija bilo obuhvaćeno fazom istraživanja.

Tabela 2: Podaci o sudovima koji su bili obuhvaćeni istraživanjem prema regionu

Region	Naziv suda	Broj sudija i pomoćnika sudija koji su učestvovali u istraživanju prema regionu
Sever	Osnovni sud Bijelo Polje	42
	Viši sud Bijelo Polje	
	Osnovni sud Pljevlja	
Centar	Osnovni sud u Podgorici	59
	Viši sud u Podgorici	
	Apelacioni sud u Podgorici	
	Vrhovni sud u Podgorici	
	Osnovni sud Cetinje	
	Osnovni sud Nikšić	
Osnovni sud Danilovgrad		
Jug	Osnovni sud u Baru	24
	Osnovni sud u Herceg Novom	
	Osnovni sud Ulcinj	

2) Tužioci i zamenici tužilaca:

Takođe, prema zvaničnim statističkim podacima³, u Crnoj Gori postoji ukupno 16 tužilaštava, sa 98 zaposlenih tužilaca i 7 tužilaca koji nisu zvanično zaposleni u jednom konkretnom tužilaštvu. Takođe, zbog teme ovog istraživanja je bilo isključeno **specijalno tužilaštvo** kojem nije u nadležnosti rešavanje slučajeva porodičnog nasilja i nasilja nad ženama, pa je tako uzorački okvir činilo ukupno 15 tužilaštava sa 96 zaposlenih tužilaca i zamenika tužilaca.

Tabela 3: Podaci o broju tužilaca u tužilaštvima u Crnoj Gori

Tip tužilaštva	Ukupan broj tužilaca
Neklasifikovani	7
Više državno tužilaštvo	17
Osnovno državno tužilaštvo	72
Ukupno	96

Ovim istraživanjem je bilo obuhvaćeno ukupno 63 tužioca i zamenika tužilaca zaposlenih u tužilaštvima koji su prethodno alocirani prema regionu u kojem se nalaze.

³Žene i muškarci u Crnoj Gori, 2013, Zavod za statistiku Crne Gore, Monstat

Tabela 4: Podaci o tužilaštvima koji su bili obuhvaćeni istraživanjem prema regionu

Region	Naziv tužilaštva	Broj tužioca i zamenika tužilaca koji su učestvovali u istraživanju prema regionu
Sever	Više državno tužilaštvo Bijelo Polje	10
Centar	Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici Više državno tužilaštvo u Podgorici Osnovno državno tužilaštvo Cetinje Osnovno državno tužilaštvo Nikšić	35
Jug	Osnovno državno tužilaštvo u Kotoru Osnovno državno tužilaštvo u Baru Osnovno državno tužilaštvo Herceg Novi	18

3) Advokati:

Uzorački okvir predstavlja spisak advokata koji je preuzet sa sajta Advokatske komore Crne Gore i njega čini ukupno 758 advokata⁴. Slučajnim odabirom advokata sa ovog spiska tako da se obezbedi učestovanje advokata iz različitih gradova, ukupno 32 advokata iz Podgorice, Nikšića, Bijelog Polja, Bara i Herceg Novog je učestvovalo u ovom istraživanju.

Region	Broj advokata koji su učestvovali u istraživanju prema gradu
Podgorica	10
Nikšić	10
Bijelo polje	4
Herceg Novi	1
Bar	7

Način prikupljanja podataka:

Za prikupljanje podataka od svih navedenih predstavnika pravosuđa izabran je metod samopopunjavanja. U prethodnim istraživanjima Ipsos Strategic Marketing-a, ovaj metod se pokazao kao adekvatan kada su u pitanju istraživanja osetljivih tema i ispitivanja zaposlenih u državnim institucijama, jer ovaj način prikupljanja podataka garantuje anonimnost i poverljivost informacija.

Navedenim sudovima i tužilaštvima je pre početka istraživanja poslato propratno pismo sa pečatom i potpisom predstavnika UNDP-a u kojem je najavljeno istraživanje i njegovi ciljevi kako bi se zaposleni motivisali da učestvuju u njemu. Istovremeno, predstavnici Ipsos Strategic Marketing-a u Crnoj Gori su kontaktirali ove institucije i tom prilikom dogovarali tempo

⁴Spisak advokata je preuzet sa zvaničnog sajta Nacionalne advokatske komore Crne Gore; <http://www.advokatskakomora.me/naslovna.html>

ispitivanja koji najviše odgovora zaposlenima u njihovim institucijama. Tokom prikupljanja podataka, anketari Ipsos Strategic Marketing-a su minimum dva puta posećivali sudstva i tužilaštva; prvi put radi odnošenja upitnika, a nakon nekoliko dana radi preuzimanja popunjenih upitnika. Na ovaj način, predstavnicima pravosuđa je omogućeno da popune upitnik kada njima odgovara, bez obzira na vreme i mesto, čime se vodilo računa da ih popunjavanje upitnika ne ometa tokom obavljanja posla. Predstavnici pravosuđa su takođe mogli da se odluče i za neki drugi način popunjavanja upitnika (telefonom ili licem-u-lice) ukoliko im ovi načini više odgovaraju, a sve u cilju obezbeđivanja što više stope odgovora.

Kada je reč o advokatima, na osnovu zvaničnog spiska advokata preuzetog sa sajta Advokatske Komore Crne Gore, izvršena je alokacija advokata prema regionu tako da istraživanjem budu obuhvaćeni advokati sa severa, juga i iz centralnog dela Crne Gore. Advokati su prvenstveno kontaktirani putem telefona, kako bi im se objasnili ciljevi istraživanja i ugovorilo njihovo učestvovanje u istraživanju. Advokati su takođe mogli da biraju da li će se odlučiti za samopopunjavanje ili za anketiranje licem-u-lice ili putem telefona, u zavisnosti od toga šta im više odgovora.

3. Kvalitativno istraživanje sa predstavnicima pravosuđa i predstavnicima drugih grupa od interesa:

Dubinski intervjui:

Dubinski intervjui predstavljaju kvalitativnu metodu prikupljanja podataka koja se obavlja sa ciljem boljeg razumevanja teme koja se istražuje. Karakteristično za ovu kvalitativnu metodu je da se ona sprovodi na malom broju ljudi sa ciljem boljeg razumevanja ponašanja, mišljenja, osećanja i iskustava ili perspektive o određenoj ideji, programu ili situaciji određenih grupa od značaja. Dubinski intervjui takođe omogućavaju prikupljanje velikog broja informacija u kratkom vremenskom periodu, ali zbog malog broja ispitanika, rezultati dobijeni na njima se ne mogu generalizovati na populaciju.

U ovom istraživanju dubinske intervjue su vodili obučeni istraživači, a svaki intervju je u proseku trajao 60 minuta. Sa ciljem sagledavanja perspektiva predstavnika različitih institucija, u ovoj fazi istraživanja sprovedeno je ukupno 19 intervjua sa sledećim predstavnicima grupa od interesa:

- NVO sektor (1 intervju)
- Sudije osnovnog suda (4 intervjua)
- Tužioci i zamenici tužilaca u državnim tužilaštvima (4 intervjua)

- Advokati (2 intervjua)
- Pravnici koji pružaju besplatnu pravnu pomoć (2 intervjua)
- Predstavnici medija (1 intervju)
- Predstavnici centra za socijalni rad (2 intervjua)
- Predstavnici policije (2 intervjua)
- Predstavnici nastavnog kadra (1 intervju)

Dubisnki intervjui su se sproveli u Podgorici, Nikšiću, Danilovgradu i Cetinju, tokom maja i juna 2015. Godine.

IV Uvod

Porodično nasilje i nasilje nad ženama u Crnoj Gori su teme o kojima se sve više javno govori u svim sferama društvenog života Crne Gore. Ipak, prethodna istraživanja Ipsos Strategic Marketinga iz 2013. i 2014. godine⁵ u kojima se ispitivao stav građana Crne Gore prema porodičnom nasilju u dva talasa na uzorcima od 1000 ispitanika su **pokazala da su građani Crne Gore i dalje u najvećoj meri osetljivi na probleme koji se tiču lične ekonomske sigurnosti, dok porodično nasilje uopšte ne pominju kao osnovni problem koji je prisutan u Crnoj Gori.** Sa druge strane, kada se od građana tražilo da direktno procene u kojoj meri je porodično nasilje važan problem, **čak ¾ građana je navelo da je ovaj problem veoma važan**, a 1/5 njih da je uglavnom važan i ovakvo viđenje građana je konstantno tokom protoka vremena. **Fizičko nasilje se najčešće prepoznaje kao oblik porodičnog nasilja**, dok psihološko nasilje svaki treći građanin Crne Gore svrstava u porodično nasilje, a svega 5% građana spontano navodi seksualno zlostavljanje kao oblik porodičnog nasilja, i ovaj procenat je 2014. bio još niži (2%). Posebno, među građanima Crne Gore je i dalje rasprostranjeno mišljenje da je **porodično nasilje privatna stvar te da žrtva nasilja treba sama da odluči da li će nadležnim institucijama prijaviti nasilnika i tokom 2014. godine trećina građana Crne Gore je delilo ovo mišljenje.** Istovremeno, svaki deveti građanin Crne Gore je tokom 2013. i 2014. godine smatrao da je veći broj slučajeva porodičnog nasilja koji se ne prijavljuje nadležnim institucijama, a ovako niska percepirana stopa prijavljivanja slučajeva nasilja se može objasniti uverenjem koje je rasprostranjeno kod građana da se žrtve nasilja u porodici ne mogu osećati bezbjedno ukoliko prijave slučajeve nasilja državnim organima.

Kao glavne razloge zbog kojih se žrtve nasilja ipak odlučuju da ne prijave nasilje, građani su naveli strah žrtve od nasilnika, odmazde; strah od javnosti/ sramote, svaki peti građanin je naveo da žrtve nemaju dovoljno poverenja u državu i njene organe pa se zbog toga odlučuju da ne prijavljuju nasilje, dok svaki deseti građanin navodi mentalitet, patrijarhalno vaspitanje i tradiciju kao razloge zbog kojih se nasilje ne prijavljuje nadležnim institucijama.

⁵ Izvor: Stavovi građana Crne Gore o nasilju u porodici, Ipsos Strategic Marketing, 2013/2014.

Ovakvi rezultati govore o tome da je među građanima Crne Gore i dalje u značajnoj meri rasprostranjeno nepoverenje u institucije koje su nadležne za zaštitu žrtvi od nasilja u porodici, ali se primećuje i da je Crna Gora i dalje sredina u kojoj je „sramota“ govoriti javno o porodičnom nasilju.

Prema zvaničnim podacima Zavoda za statistiku Crne Gore iz 2013⁶. godine je tokom 2012. godine bilo registrovano ukupno 154 krivičnih dela nasilja u porodici, a tokom 2013. godine se taj broj povećao na 183. Takođe, u istim izvorima se navodi da je broj prekršajnih prijava za nasilje u porodici iznosio 1052, kao i da se u najvećem broju slučajeva izriču uslovne kazne za ova dela. **Ipak, ukoliko se uporede ovi podaci sa rezultatima iz prethodnih istraživanja, postavlja se pitanje na koji način treba unaprediti rad institucija koje su uključene u proces zaštite žrtvi od nasilja u porodici, čime bi se istovremeno unapredilo poverenje građana u njih, a samim tim i ohrabrile žene da se odluče da prijave nasilje nadležnim institucijama.**

Ovo istraživanje se sprovelo u saradnji sa UNDP u Crnoj Gori (Programom Ujedinjenih nacija za razvoj) u okviru projekta „Access to Justice for Victims of Violence in Family“ koje ima za cilj da okupi relevantne parlamentarne predstavnike i predstavnike vlade koji su uključeni u mehanizme za rodnu ravnopravnost, predstavnike Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva pravde i Ministarstva za ljudska i manjinska prava, NVO predstavnike, pravne eksperte i predstavnike pravosuđa i multidisciplinarnih timova sa ciljem unapređenja zakonodavnog sistema u zaštiti žrtva nasilja i razvijanjem kapaciteta unutar samog sudstva, a radi boljeg razumevanja i rešavanja slučajeva porodičnog nasilja.

Osnovni cilj ove studije je prikupljanje i analiza ličnih stavova članova pravosuđa, sudija, pomoćnika sudija, tužilaca i advokata u vezi sa rodnim ulogama i rodnim i porodičnim nasiljem, kao i njihove percepcije o institucijama i stereotipima ugrađenim u njih, a koje se odnose na tretman žrtava nasilja tokom sudskih postupaka.

⁶ Izvor: Žene i muškarci u Crnoj Gori, MONSTAT, 2013.

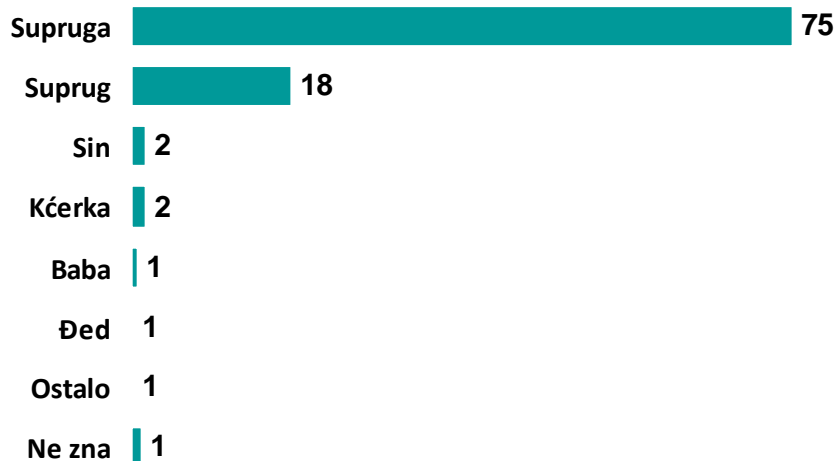
V Ravnopravnost polova i percepcija porodice

1. Ravnopravnost polova u Crnoj Gori

Crnogorsko društvo oblikuju partijarhalne norme kojima su uloge muškaraca i žena najčešće diferencirane, pri čemu se imperativ očuvanja i funkcionisanja same porodice, u većini slučajeva, nameće ženama. Ovakvo mišljenje je rasprostraneno i među predstavnicima pravosuđa, pa se tako žene u Crnoj Gori doživljavaju kao najvažnije za funkcionisanje porodice (75%), a značajno manji procenat predstavnika pravosuđa (18%) navodi da je suprug najvažniji za funkcionisanje porodice.

Grafikon br. 1 Najvažnije uloge za funkcionisanje porodice

Molim Vas da navedete koja od sledećih porodičnih uloga je najvažnija za funkcionisanje porodice? Prvo mjesto

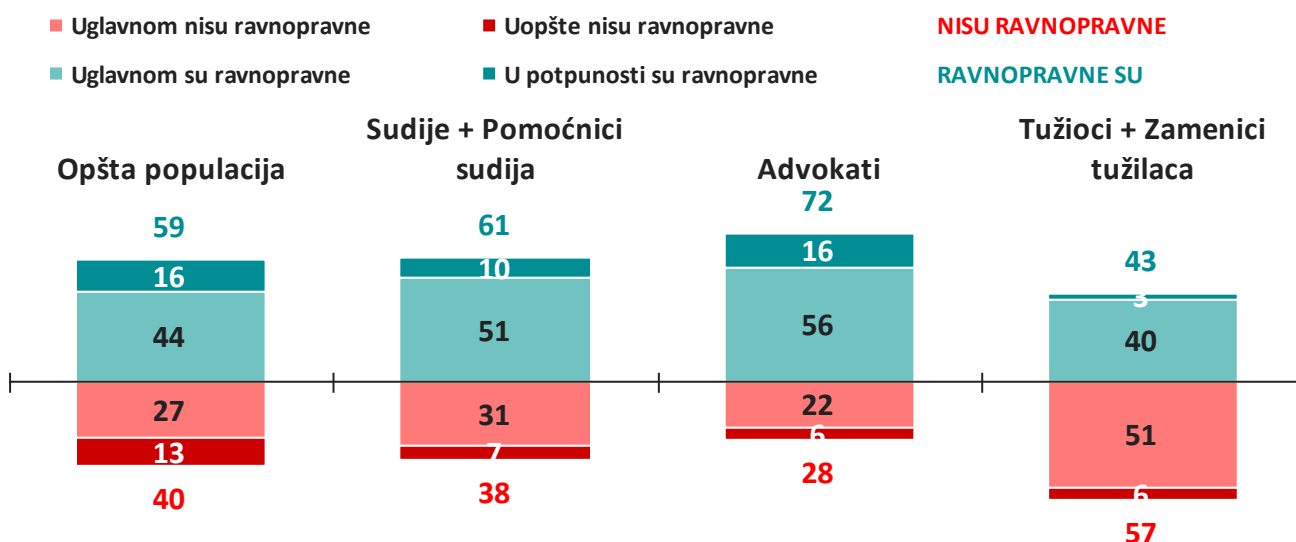

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Ipak, u poslednjih nekoliko decenija su sve prisutniji i moderni obrasci funkcionisanja porodice po kojima se izjednačavaju uloge muškarca i žene, kako unutar porodice, tako i u ostalim sferama svakodnevnog života kao što su obrazovna i radna sfera, što predstavlja znake poboljšanja položaja žena u Crnoj Gori. Ovakva situacija dovodi do podeljenosti mišljenja među građanima i predstavnicima pravosuđa kada je reč o ravnopravnosti polova, pa tako **4 od 10 građana/ki i predstavnika pravosuđa vjeruje da žene u Crnoj Gori nisu ravnopravne sa muškarcima, a od predstavnika pravosuđa, jedino tužioci (57%) imaju još negativniju percepciju ravnopravnosti žena sa muškarcima. Posebno, ženske predstavnice pravosuđa značajno češće navode da su žene neravnopravne sa muškarcima nego što to čine muški predstavnici pravosuđa**, pa tako svaki četvrti predstavnik pravosuđa navodi da žene uglavnom nisu ravnopravne sa muškarcima, dok je ovo mišljenje rasprostranjeno među svakom četvrtom predstavnicom pravosuđa. **Kao osnovni oblici neravnopravnosti se opažaju porodična i radna sfera života (odnosi u porodici, napredovanje, zapošljavanje i u ostvarivanju radnih prava, a čak više od dve trećine predstavnika pravosuđa ne zna da navede konkretne oblike neravnopravnosti žena i muškaraca.**

Grafikon br. 2: Ravnopravnost muškaraca i žena u Crnoj Gori

Kada je riječ o položaju žena u Crnoj Gori, prema Vašem mišljenju, u kojoj mjeri su one danas ravnopravne sa muškarcima?

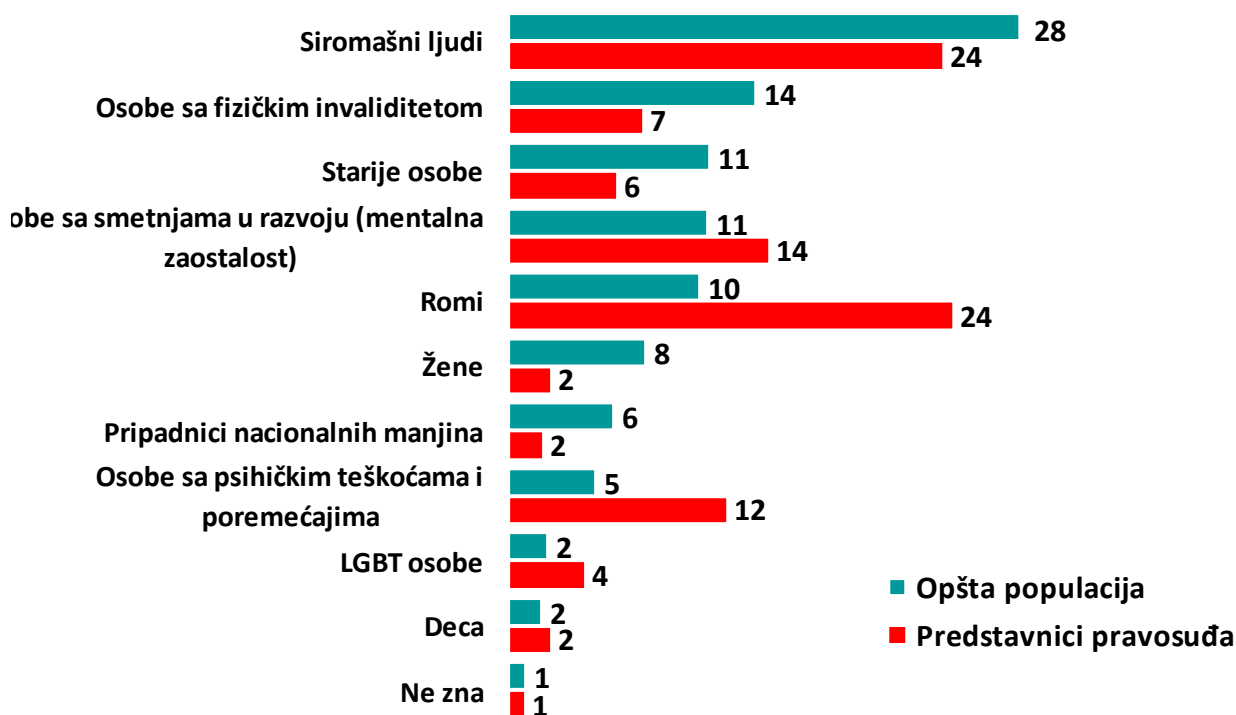

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa i predstavnici opšte populacije

Osim što se žene u Crnoj Gori opažaju kao neravnopravne sa muškarcima, predstavnici pravosuđa i građani Crne Gore, ne doživljavaju žene kao ugrožene kategorije stanovništva. Žene kao najugroženije kategorije stanovništva navodi tek 8% građana, a svega 2% predstavnika pravosuđa, dok se među najugroženijim kategorijama opažaju druge marginalizovane grupe kao što su siromašni ljudi, osobe sa fizičkim invaliditetom, stari, osobe sa smetnjama u razvoju i Romi.

Grafikon br. 3: Percepcija ugroženih grupa u Crnoj Gori

Generalno gledano, koju od sljedećih grupa ljudi koji žive u Crnoj Gori biste izdvojili kao onu koja je najugroženija? Koja od tih grupa je na prvom mjestu?

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa i predstavnici opšte populacije

Ovakva mišljenja su rasprostranjena i među našim sagovornicima koji su učestvovali u dubinskim intervjuima. Naime, iako se zakonski sistem ocenjuje kao uznapredovao kada je reč o zaštiti ljudskih prava u Crnoj Gori, slika u realnosti je značajno različita, te prema mišljenju predstavnika pravosuđa i dalje postoje grupe stanovništva čija su prava ugrožena, a među njima se svakako izdvajaju i žene. **Kao konkretni slučajevi neravnopravnosti polova izdvajaju se porodično nasilje i radna sfera u okviru koje,** prema mišljenju naših sagovornika, nije neretko da je ženama otežano zapošljavanje ili napredovanje službi. **Kao osnovne razloge zbog kojih su**

žene i dalje neravnopravne sa muškarcima naši sagovornici upravo nalaze u prethodno pomenutim tradicionalnim i patrijahalnim vrednostima i *normama koje su zastupljene u Crnoj Gori, po kojima se od žene očekuje da bude pre svega usmerena ka porodici i ka vođenju računa o kući, dok su profesionalni život i karijera žena i dalje u drugom planu.*

“Žena se u Crnoj Gori i dalje posmatra kao odgovorna za djecu, porodicu, kuću, bračnu harmoniju i ako nešto pođe naopako ona je ta što je nešto pogriješila jer su sve oči uprte u nju i gleda se njen doprinos u tome. To je ono što svakodnevno čujem u komunikacijama.”

Predstavnic NVO sektora

„Kuća je na ženi, ona je dužna da brine o djeci, ona je dužna da se brine da bude kuća čista, spremna, da sve čeka supruga, što je po meni nečuveno jer u prodičnom zakonu jasno postoji zakonska odredba gdje doprinos žene mora da se računa i kroz tu činjenicu.”

Predstavnic advokata

2. Percepcija porodice

Predstavnici pravosuđa dominantno opažaju porodicu kao osnovnu ćeliju svakog društva (43%), dok je za 20% njih porodica zajednica koja je nosilac vrijednosti, a za isti procenat predstavnika pravosuđa porodica predstavlja sinonim za dom, bržnost i sigurnost.

Grafikon br. 4: Značenje porodice

Prema Vašem mišljenju, šta biste rekli koja od navedenih značenja porodica ima za Vas? Šta biste rekli, koje značenje je na prvom mjestu?

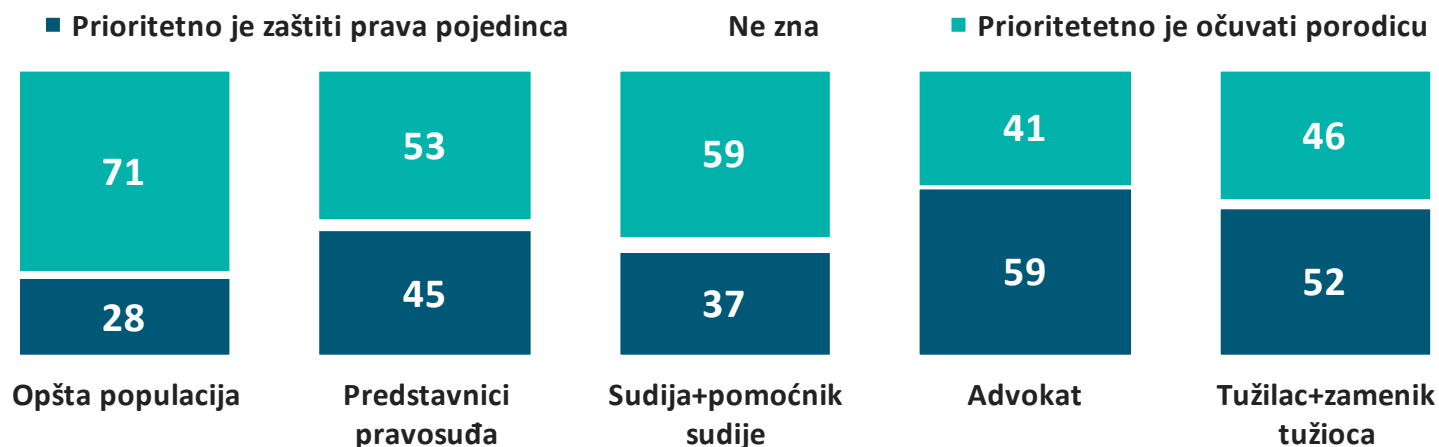

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Shodno ovaovj percepciji porodice, značajan procenat građana Crne Gore (71%) i više od polovine predstavnika pravosuđa (59%) navodi da je primarno očuvati porodicu, a ne pojedinca tokom kriznih perioda i ovo mišljenje je rasprostranjenije među sudijama i pomoćnicima sudija, dok advokati i tužioc i češće navode da je prioritetno očuvati pojedinca tokom kriznih perioda.

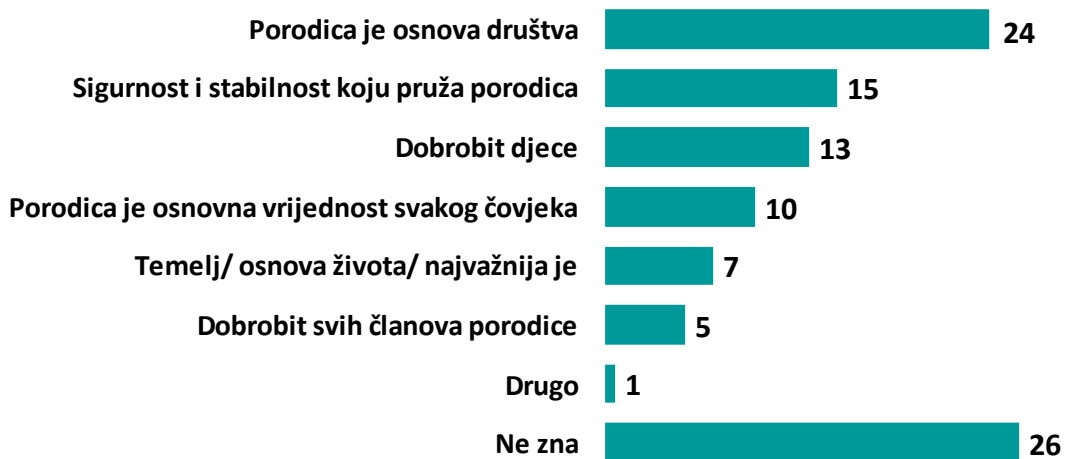
Grafikon br. 5: Krizni periodi unutar porodice

Sagledavajući porodicu sveobuhvatno, njene društvene i psihološke važnosti i vrijednosti koje ona sama po sebi nosi, prema Vašem ličnom mišljenju, čemu je bitnije dati prioritet kada dođe do kriznih perioda unutar porodice?

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Kao osnovni razlog za očuvanje porodice tokom kriznih perioda izdvaja se ponovno viđenje porodice kao osnove društva, dok se kao drugi razlozi izdvajaju sigurnost i stabilnost koja pruža porodica i dobrobit djece, a najveći procenat predstavnika pravosuđa ne zna da navede konkretne razloge za primarno očuvanje porodice tokom kriznih perioda. **Ženski članovi pravosuđa češće navode da su sigurnost i stabilnost koju pruža porodica, dobrobit djece i to što je porodica osnovna vrednost svakog društva osnovni razlozi za davanje prednosti očuvanju porodice**, dok se dobrobit djece(i ostalih članova porodice) uopšte ne pojavljuju kao razlozi za očuvanje porodice kod advokata.

Grafikon br. 6: Razlozi za očuvanje porodice tokom kriznih perioda*Zbog čega smatrate da je najvažnije očuvati porodicu?*

Višestruki odgovori; Baza: 53% predstavnika pravosuđa, oni koji su naveli da je prioritetno očuvati porodicu

VI Percepcija porodičnog nasilja

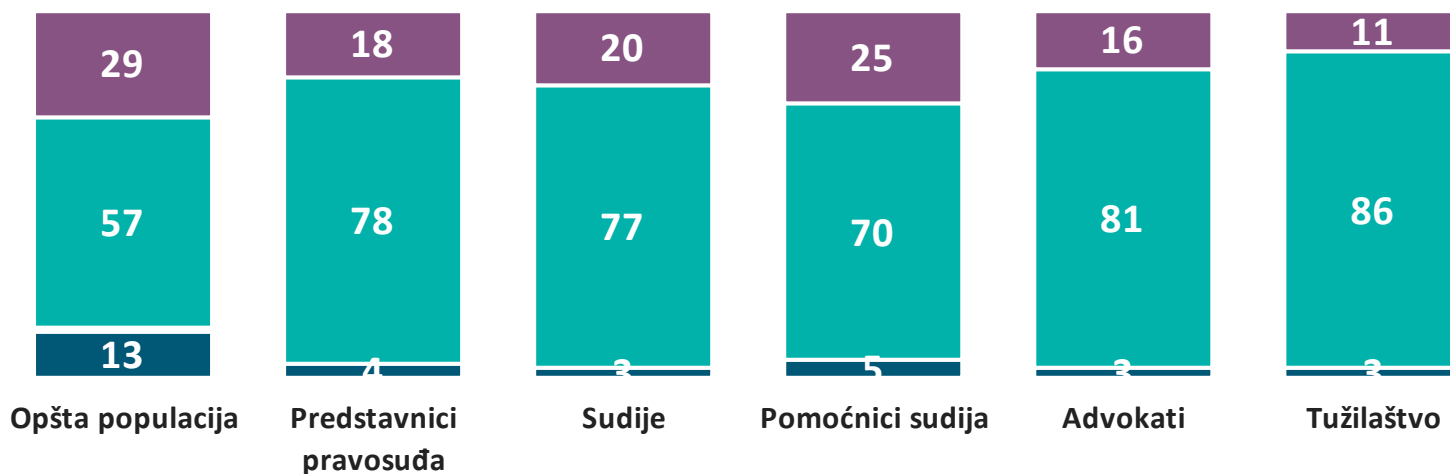
1. Rasprostranjenost porodičnog nasilja u Crnoj Gori

Više od polovine građana Crne Gore (57%) ocenjuje da je porodično nasilje problem koji je značajan, ali koji nije od prioritetne važnosti u Crnoj Gori, dok je ovo mišljenje značajno rasprostranjenije među predstavnicima pravosuđa (78%). Da je porodično nasilje jedan od najvažnijih problema sa kojima se Crna Gora u ovom trenutku susreće smatra svaki peti sudija, svaki četvrti pomoćnik sudija, u proseku svaki šesti advokat i svaki deseti tužilac.

Grafikon br. 7: Važnost porodičnog nasilja

Kada razmišljate o najvećim problemima sa kojima se Crna Gore susreće, prema Vašem mišljenju, koliko je porodično nasilje značajan problem danas u Crnoj Gori?

- Porodično nasilje predstavlja jedan od najvažnijih problema u Crnoj Gori
- Porodično nasilje je problem koji je među značajnijim, ali nije prioritetan
- Porodično nasilje je problem od relativno malog značaja

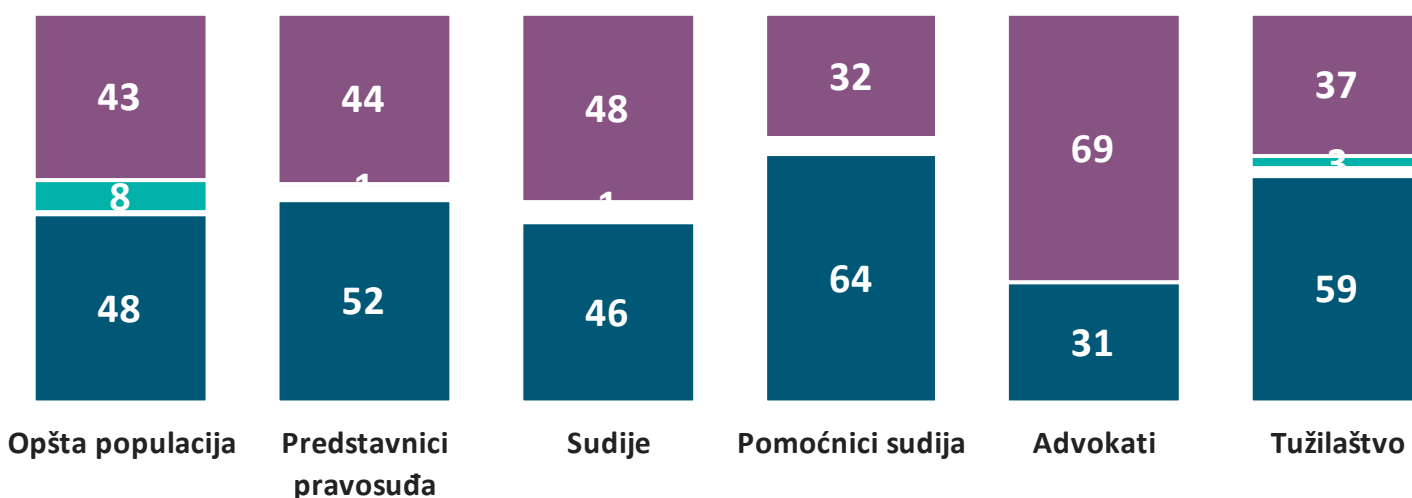
Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Takođe, u proseku, polovina građana i predstavnika pravosuđa smatra da je **porodično nasilje pojava koja je česta u Crnoj Gori**, dok najveći procenat advokata (69%) navodi da se porodično nasilje dešava samo u pojedinačnim slučajevima.

Grafikon br. 8: Rasprostranjenost porodičnog nasilja

A koliko je porodično nasilje rasprostranjeno danas u Crnoj Gori?

- Porodično nasilje se javlja samo u pojedinim slučajevima
- Porodično nasilje se rijetko javlja u Crnoj Gori
- Porodično nasilje je pojava koja se često javlja među građanima Crne Gore

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Sagovornici iz **pravosuđa** i drugih grupa od interesa navode da je jedna od **osnovnih predrasuda** kada je reč o porodičnom nasilju i rodno zasnovanom nasilju, da su ovi **oblici nasilja jedino rasprostranjeni unutar ruralnih područja i porodica sa nižim socio-ekonomskim i obraznim statusom**. Prema njihovim iskustvima iz prakse, porodično nasilje je zapravo ravnomerno rasprostranjeno unutar svih slojeva društva, bez obzira na socio-ekonomski status članova porodice i stepen njihovog obrazovanja.

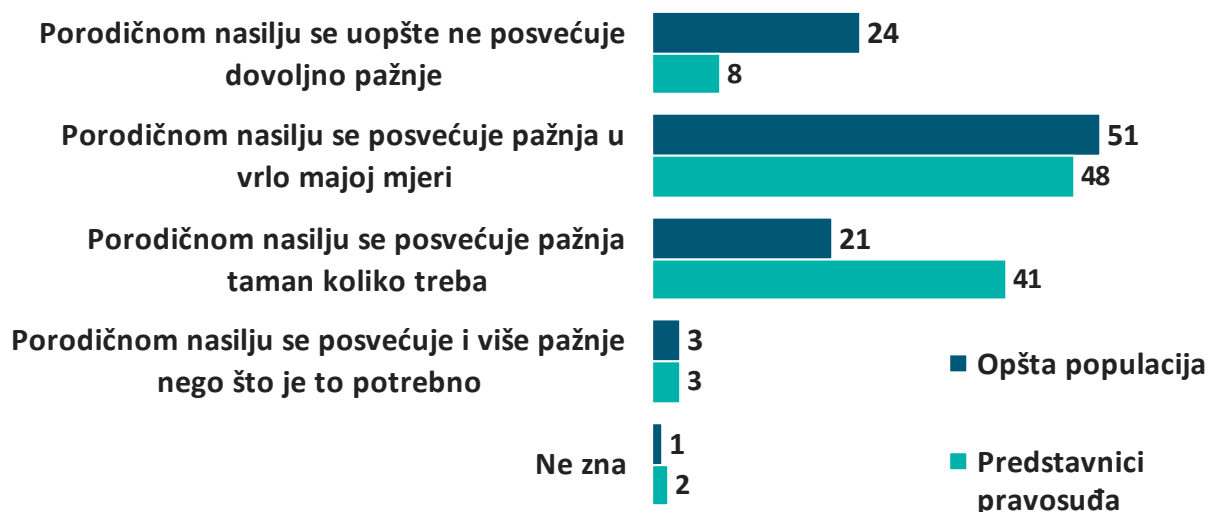
Građani Crne Gore češće nego predstavnici pravosuđa opažaju da se porodičnom nasilju ne posvećuje pažnja u javnosti onoliko koliko je to potrebno, a u proseku svaki četvrti građanin Crne Gore veruje da se ovom problemu u javnosti uopšte ne posvećuje pažnja. **Skoro polovina predstavnika pravosuđa ističe da se ovom problemu posvećuje malo pažnje**, ali istovremeno, svaki četvrti predstavnik pravosuđa navodi da se ovom problemu posvećuje sasvim dovoljno pažnje u javnosti. Prema mišljenju naših sagovornika, porodičnom nasilju se

posvećuje pažnja u značajno većoj meri nego u ranijem periodu. **Predstavnici NVO sektora se vide kao najzastupljeniji u medijima kada je reč o ovoj temi**, ali naši sagovornici smatraju da je ipak potrebno njihovo veće njihovo zalaganje u medijima, kontinuirano tokom godine, a ne samo prilikom obeležavanja nekih međunarodnih dana koji su u vezi prava žena i slično. **Istovremeno, prema rečima predstavnika medija, prosečni građani Crne Gore su nedovoljno zainteresovani za temu porodičnog nasilja**, zbog preopterećenosti ličnim problemima, loše ekonomske situacije i životnog standarda, što je u skladu sa njihovim neviđenjem porodičnog nasilja kao prioritarnog problema za rešavanje.

Generalno, svi sagovornici navode da je potrebno menjati odnos medija prema žrtvama porodičnog nasilja, jer su nažalost i dalje prisutni senzacionalistički tekstovi u kojima se okvira identitet žrtve, te bi edukacija predstavnika medija ne samo o važnosti ove teme, već i o načinu pravilnog izveštavanja bila potrebna u budućim koracima borbe protiv nasilja nad ženama i porodičnog nasilja.

Grafikon br. 9: Porodično nasilje u javnosti

A kada je reč o tome koliko se danas govori o problemima porodičnog nasilja, prema Vašem mišljenju, koliko se ovom problemu danas posvećuje pažnja u Crnoj Gori?

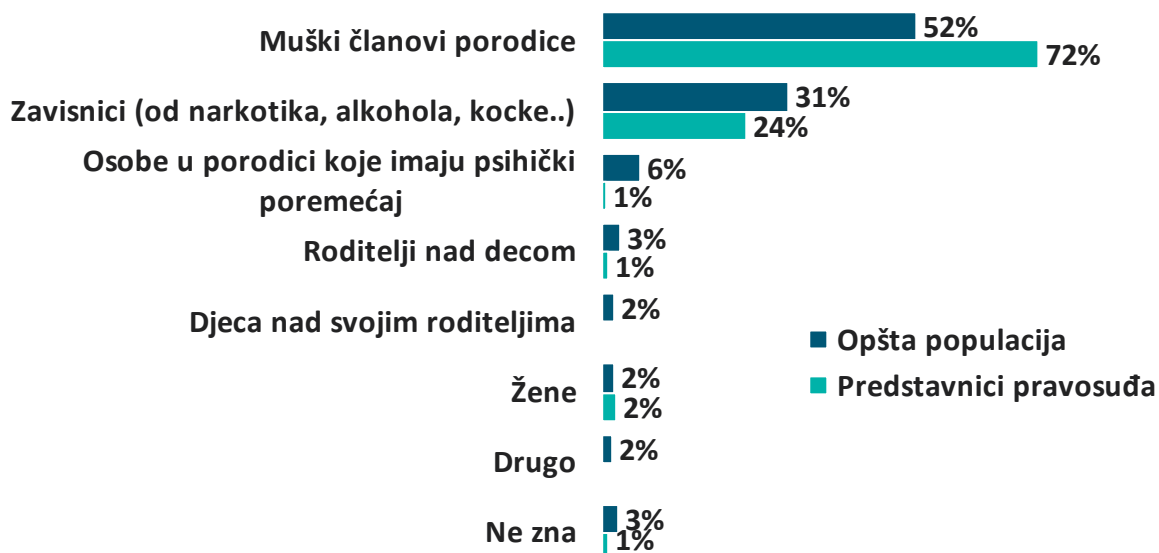
Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa i predstavnici opšte populacije

Muške figure unutar porodice kao najčešće počinioce porodičnog nasilja opaža polovina građana Crne Gore i više od dve trećine predstavnika pravosuđa (72%). Zavisnike od različitih poroka kao počinioce porodičnog nasilja opaža svaki treći predstavnik opšte populacije i svaki

peti predstavnik pravosuđa, dok se osobe sa psihičkim poremećajima, roditelji nad decom, deca nad roditeljima i žene znatno ređe doživljavaju kao počinioci porodičnog nasilja.

Grafikon br. 10: Počinioci porodičnog nasilja

Prema Vašem mišljenju/iskustvu ko su najčešće osobe koje vrše nasilje u porodici?

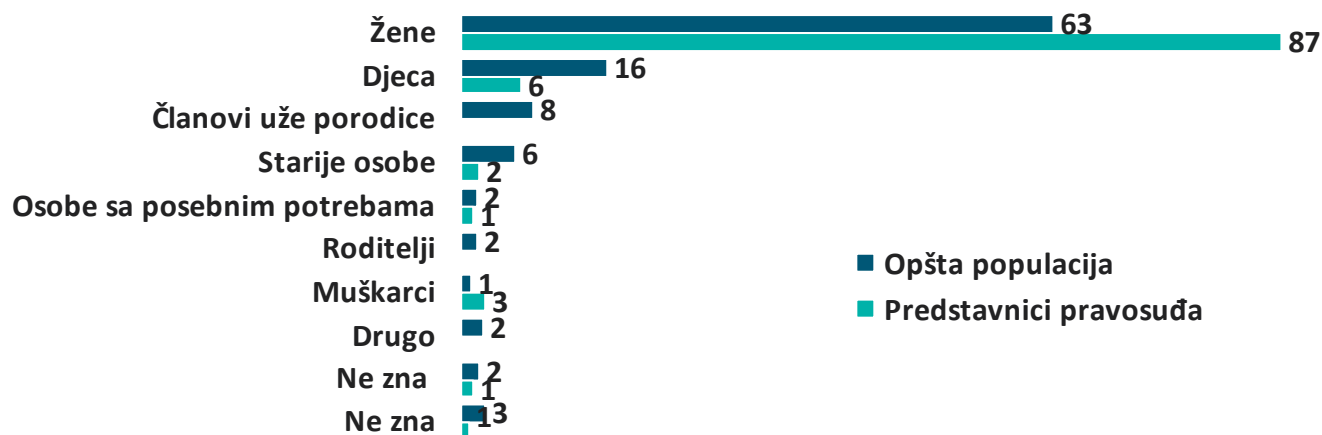

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa i predstavnici opšte populacije

Shodno viđenju muškarca kao najčešćeg počinioca porodičnog nasilja, **upravo se žene doživljavaju kao najčešće žrtve porodičnog nasilja** i ovo mišljenje je rasprostranjeno među dve trećine građana Crne Gore i kod znatne većine predstavnika pravosuđa (87%).

Grafikon br. 11: Žrtve porodičnog nasilja

Prema Vašem mišljenju/iskustvu ko su najčešće žrtve nasilja u porodici?

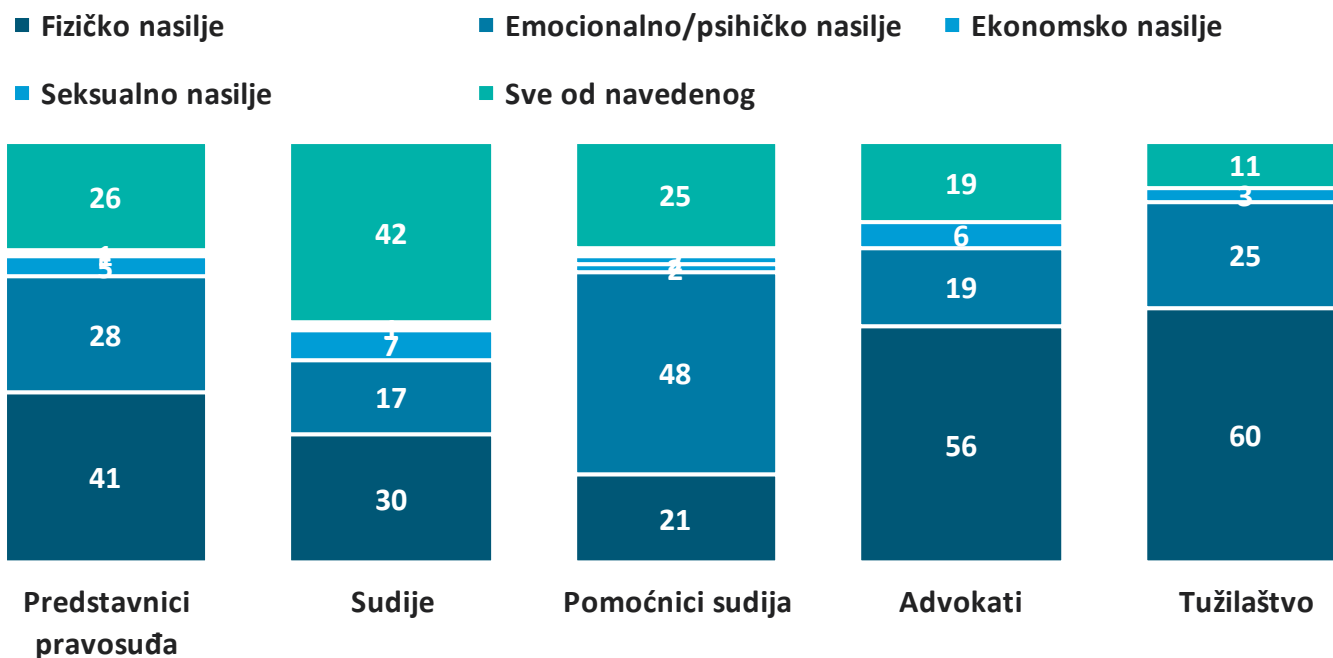

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa i predstavnici opšte populacije

Predstavnici pravosuđa ističu da je fizičko nasilje najrasprostranjeniji oblik porodičnog nasilja (41%), skoro trećina njih navodi da je to psihičko nasilje (28%), a četvrtina njih navodi da su jednako rasprostranjeni svi oblici nasilja, među kojima su osim fizičkog i psihičkog, materijalno (ekonomsko nasilje) i seksualno nasilje. Posebno, advokati i tužioci navode fizičko nasilje kao najčešći oblik porodičnog nasilja, pomoćnici sudija smatraju da je psihičko nasilje najčešće, dok sudije navode da su svi oblici porodičnog nasilja rasprostranjeni u Crnoj Gori. U skladu sa ovim rezultatima, naši sagovornici navode se **psihičko nasilje sve češće dešava u Crnoj Gori, jer počinioci nasilja znaju da je ono teško dokazivo, kao i da je ovaj oblik nasilja značajno češće rasprostranjen u urbanim područjima i u porodicama sa višim životnim standardom.**

Grafikon br. 12: Oblici porodičnog nasilja

Prema Vašem mišljenju, koji se oblik nasilja najčešće dešava u Crnoj Gori?

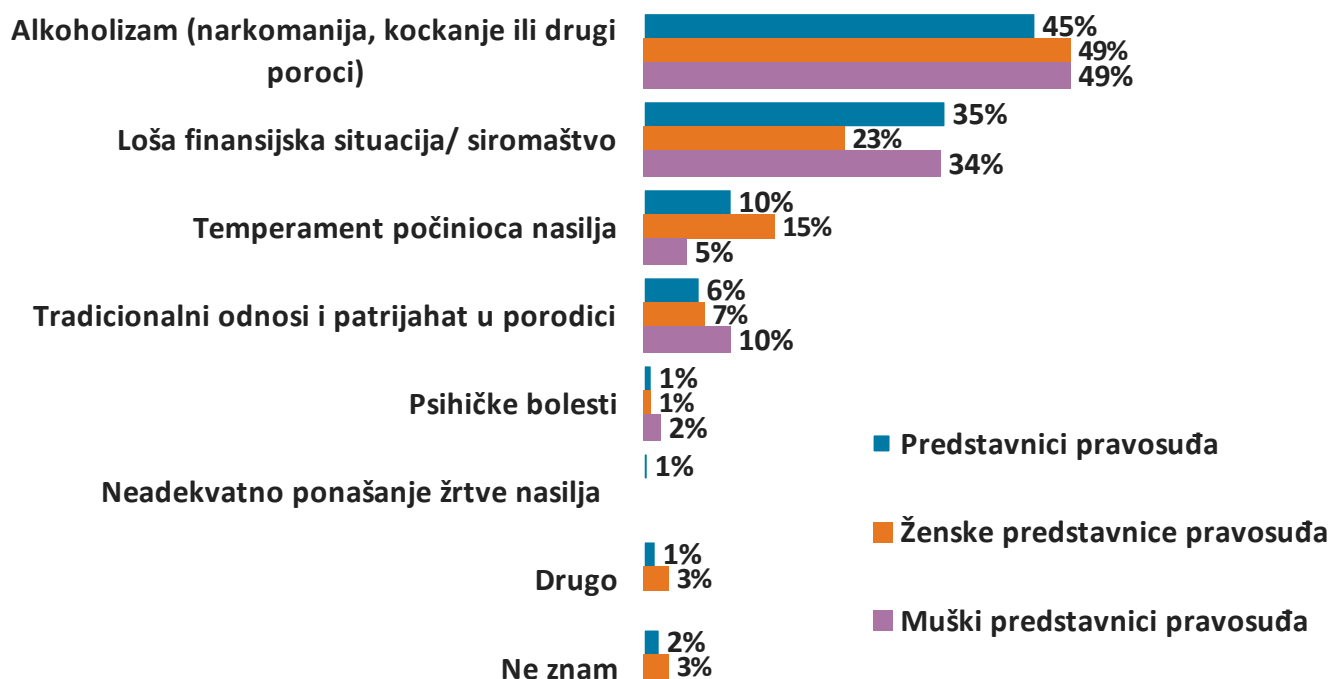

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa i predstavnici opšte populacije

Tri osnovna uzroka porodičnog nasilja prema mišljenju predstavnika pravosuđa su: **problemi zavisnosti** (alkoholizam, narkomanija ili drugi poroci) koju navodi 45% predstavnika pravosuđa i ovo mišljenje je jednako rasprostranjeno među muškim i ženskim predstavnicima pravosuđa; **loša finansijska situacija (35%)** koju češće navode muški predstavnici pravosuđa i **temperament počinioca (10%)** koji kao razlog češće navode ženske predstavnice pravosuđa. Tradicionalni odnosi u porodici, psihičke bolesti i neadekvatno ponašanje žrtve su razlozi koje predstavnici značajno ređe kao odlučujuće za nasilje unutar porodice. Posebno, advokati i tužioc i češće navode da su poroci osnovni razlozi za porodično nasilje, dok lošu finansijsku situaciju kao osnovni uzročnik češće navode sudije.

Grafikon br. 13: Uzročnici porodičnog nasilja

A koji je osnovni razlog zbog kojeg dolazi do porodičnog nasilja? Molimo Vas navedite jedan osnovni razlog zbog kojeg se ovo dešava po Vašem mišljenju.

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

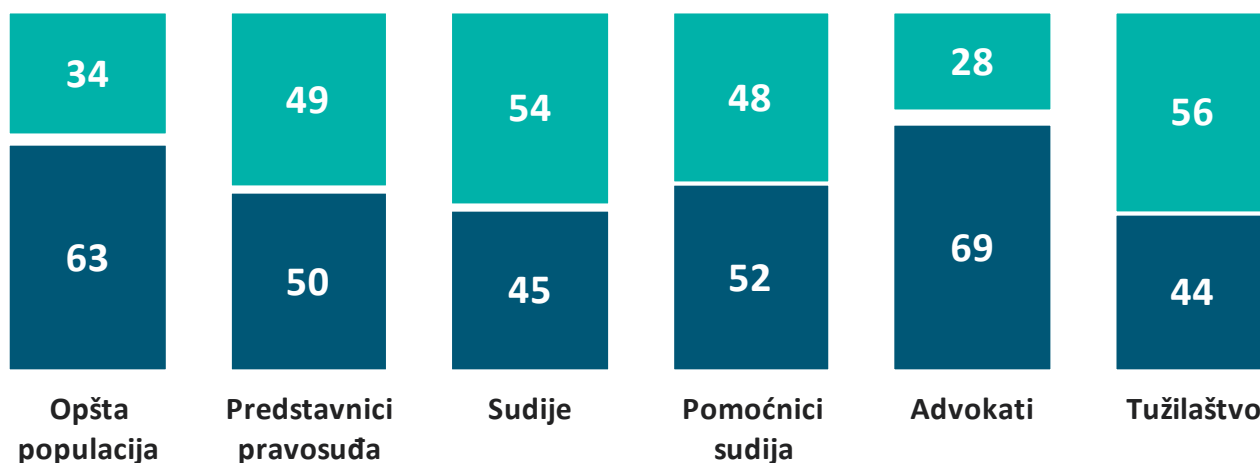
2. Prijavljivanje porodičnog nasilja nadležnim institucijama

Dve trećine predstavnika opšte populacije (63%) smatra da svaki oblik porodičnog nasilja treba prijavljivati nadležnim institucijama i da to nije pojava koja treba da ostane unutar porodice, dok su predstavnici pravosuđa podeljeni kada je reč o ovom pitanju, pa tako svaki drugi predstavnik pravosuđa (50%) navodi da svaki vid porodičnog nasilja treba prijavljivati nadležnim institucijama, dok 49% iskazuje neslaganje sa ovom tvrdnjom. Među sudijama i tužiocima je rasprostranjenije mišljenje da postoje slučajevi porodičnog nasilja koji se mogu rešiti unutar porodice, dok advokati i pomoćnici sudija češće navode da je porodično nasilje javna stvar koja mora doći do nadležnih institucija. Takođe, ženske predstavnice pravosuđa češće navode da nasilje mora doći do institucija (61%) nego što to čine muški predstavnici pravosuđa (46%).

Grafikon br. 14: Neophodnost prijavljivanja porodičnog nasilja nadležnim institucijama

Postoje različita mišljenja o tome da li je porodično nasilje privatna ili javna stvar. Naime, dok jedni misle da treba odmah reagovati na svaki vid nasilja i blagovremeno ga prijaviti nadležnim institucijama, drugi smatraju da ne mora baš svaki slučaj nasilja biti prijavljen. Koje od ova dva mišljenja je lično bliže Vašem mišljenju?

- Nije potrebno prijavljivati svaki slučaj porodičnog nasilja nadležnim institucijama, postoje izuzeci koji se mogu riješiti i u okviru porodice.
- Potrebno je svaki vid porodičnog nasilja prijavljivati nadležnim institucijama, ne postoji slučaj u kojem je opravdano da to ostane privatna stvar

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa i predstavnici opšte populacije

Naši sagovornici takođe navode da neretko mogu od svojih kolega ili prijatelja da čuju mišljenja po kojima je ponekad opravdano izvršiti nasilje nad ženom „jer je sama izazvala ili zaslužila šamar“ što predstavlja još jedan pokazatelj da predstavnici pravosuđa i dalje nisu u dovoljnoj meri osetljivi na probleme porodičnog nasilja i na nužnost rešavanja ovih slučajeva u okviru nadležnih institucija.

Grafikon br. 15: Procena stava kolega o neophodnosti prijavljivanja porodičnog nasilja nadležnim institucijama

A koje od ova dva mišljenja je bliže Vašim kolegama?

- Nije potrebno prijavljivati svaki slučaj porodičnog nasilja nadležnim institucijama, postoje izuzeci koji se mogu riješiti i u okviru porodice.
- Potrebno je svaki vid porodičnog nasilja prijavljivati nadležnim institucijama, ne postoji slučaj u kojem je opravdano da to ostane privatna stvar

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Mišljenja predstavnika pravosuđa su podjeljena i kada je reč o percepciji same žrtve porodičnog nasilja, pa tako nešto više od polovine njih (55%) navodi da je žrtva nasilja samo žrtva bez obzira na okolnosti koje su dovele do njega, dok svaki četvrti predstavnik pravosuđa navodi da žrtva svojim ponašanjem može doprineti da bude žrtva i ovo mišljenje je u većoj rasprostranjenosti kod muških predstavnika pravosuđa.

„Čak lično znam za slučajeve u kojima moje kolege i kolegice misle da je u redu da se žena udari i da to ona ponekad zaslužuje. Ne mogu da razumem zbog čega postoji ovo stanovište, a posebno među ženama. Ne mogu ni sebi ni Vama da objasnim šta je uzrok ovakvog mišljenja.“

Predstavница sudija

„Mišljenja sam da građani Crne Gore doživljavaju nasilje kao stvar o kojoj treba javno govoriti, međutim kada dođemo do samog čina, odnosno kada vidimo da je prisutno nasilje, povučemo se i jednostavno kažemo da je to privatna stvar.“

Predstavnica nastavnog kadra

“Žrtva nasilja u nekim slučajevima nije žrtva nasilja. Mogu da postoje i neke okolnosti koje su dovele do toga, na neki vid provokacije.”

Saradnica u sudstvu

Grafikon br. 16: Percepcija žrtve porodičnog nasilja

Postoje različita mišljenja o tome, da li je žrtva nasilja uvek samo žrtva. Naime, jedni smatraju da žrtva svojim ponašanjem može doprineti da bude žrtva, dok drugi smatraju da je žrtva uvek samo žrtva, bez obzira na okolnosti koje su dovele do nasilja. Koje od ova dva mišljenja je rasprostranjenije u mađu vašim kolegama?

- Žrtva nasilja svojim ponašanjem može doprineti da bude žrtva
- Žrtva nasilja je uvek samo žrtva, bez obzira na okolnosti koje su dovele do nasilja

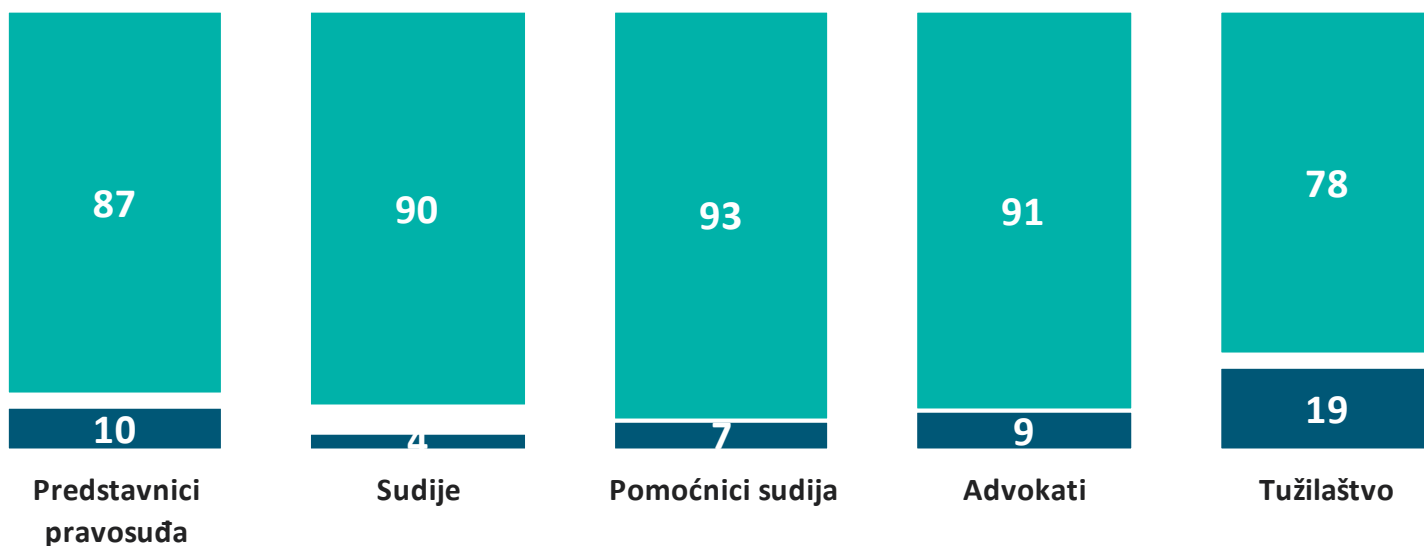
Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Iako se porodično nasilje neretko doživljava kao privatna stvar, značajan procenat predstavnika pravosuđa (87%) navodi da je u Crnoj Gori veći broj slučajeva porodičnog nasilja koji se ne prijavljuje nadležnim institucijama. Viđenje prijavljivanja porodičnog nasilja kao retkog je rasprostranjeno ne samo među sagovornicima iz domena pravosuđa, već i među našim sagovornicima iz ostalih institucija, što predstavlja još jedan pokazatelj zatvorenosti crnogorskog društva za rešavanje ovih problema unutar nadležnih institucija.

Grafikon br. 17: Učestalost prijavljivanja nasilja

Prema Vašem mišljenju da li je veći broj slučajeva nasilja koji se prijavljuje nadležnim institucijama ili je veći broj onih koji se ne prijavljuje nadležnim institucijama?

- Veći je broj slučajeva koji se ne prijavljuje nadležnim institucijama
- Veći je broj slučajeva koji se prijavljuje nadležnim institucijama

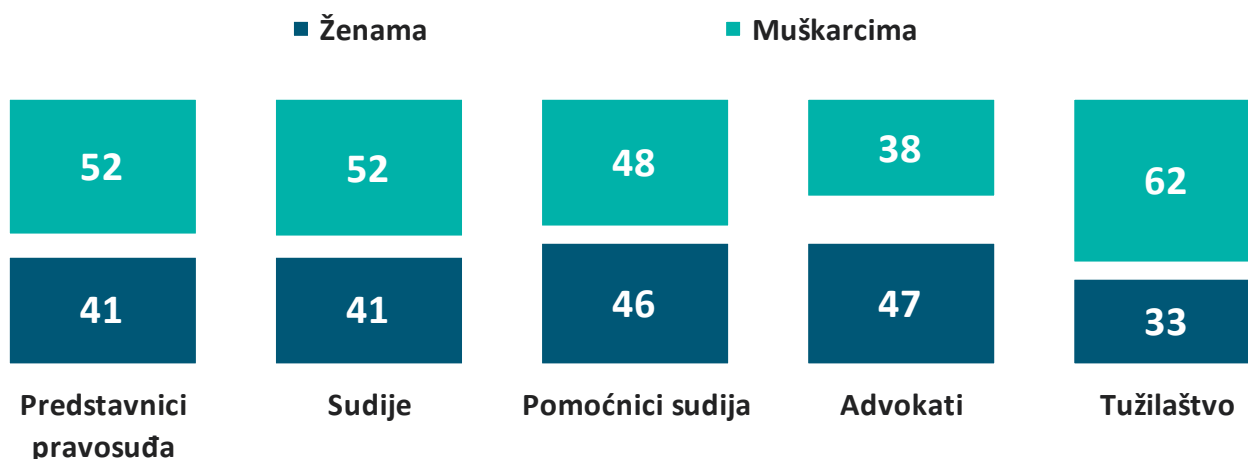

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Većina predstavnika pravosuđa ističe da je **muškarcima teže da prijave slučajeve porodičnog nasilja** (52%) dok ovo mišljenje sa većinom jedino ne dele advokati, koji navode da je ženama teže da se odluče da prijavi nasilje (63%). Ovakvo viđenje razlike među polovima i prijavljivanju nasilja takođe može biti posledica tradicionalne percepcije žena i muškaraca, po kojoj je priznanje muškarca da je žrtva nasilja neočekivano i sramotno.

Grafikon br. 18: Prijavljivanje porodičnog nasilja nadležnim institucijama – razlike između muškaraca i žena

A šta mislite, kome je teže da se odluči da prijavi slučaj nasilja u porodici nadležnim institucijama?

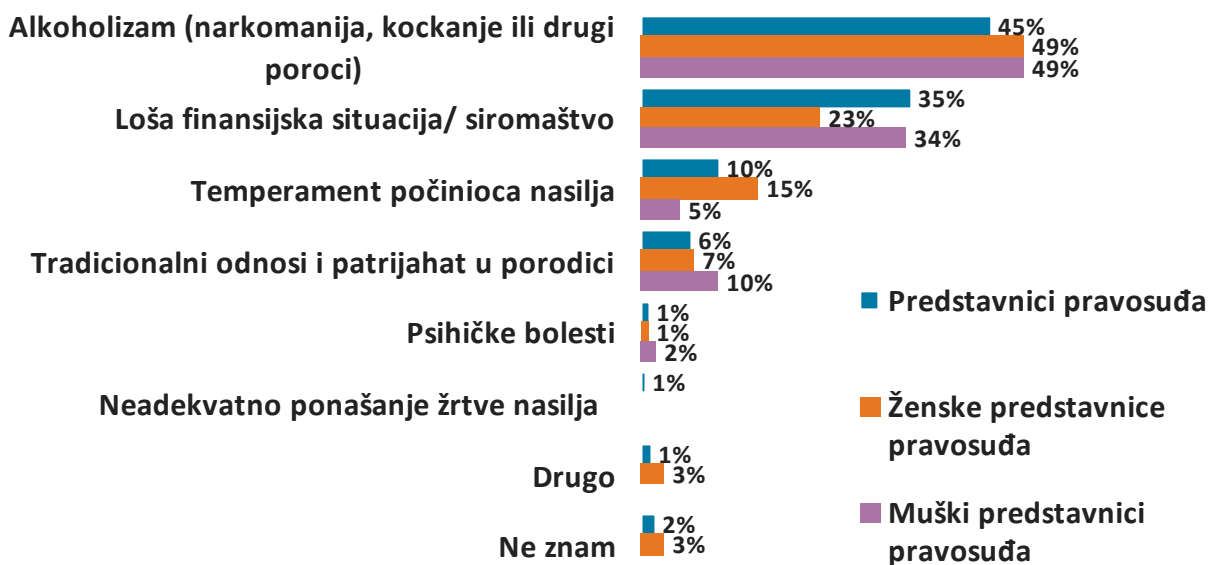
Jedan odgovor; Baza: Predstavnicu pravosuđa

Kao glavni razlozi zbog kojih se žene ne odlučuju da prijave nasilje nadležnim institucijama izdvajaju se **uticaji tradicionalnih i patrijarhalnih vrednosti (41%)**, ekonomska zavisnost žene, koju kao razlog češće navode ženske predstavnice pravosuđa (29%), strah od osude (21%) koji se kao razlog značajno češće navodi od strane muških predstavnika pravosuđa, a najređe se kao razlog javlja nedostatak poverenja građana u institucije (7%). **Prema iskustvima naših sagovornika, najčešće prijavljuju nasilje žene srednjih godina, uzrasta između 30 i 44 godina i onih sa nižim socio-ekonomskim statusom, ali tek nakon dugogodišnjeg trpljenja nasilje. Istovremenom, naši sagovornici takođe ističu da je strah od osude društva posebno prisutan u urbanijim područjima Crne Gore, gde se žene plaše da će prijavljivanjem nasilja nadležnim institucijama izgubiti sopstveni ugled i značaj u samom društvu, dok su uticaji tradicionalnih vrednosti i patrijarhalnog vaspitanja ipak prisutniji u ruralnijim područjima Crne Gore.** Takođe, prema mišljenju naših sagovornika, ne treba zanemariti i nedovoljnu upoznatost žena sa sopstvenim pravima i svim oblicima zaštite od porodičnog nasilja, što je takođe jedan od razloga

za neprijavlivanje porodičnog nasilja. Na kraju, očuvanje porodice, posebno višečlane, jeste još jedan razlog zbog kojeg žene trpe dugogodišnje nasilje od strane muževa, jer ipak smatraju da je primarno očuvati porodicu, što je u skladu sa dominantnim viđenjem porodice kao osnovne i stuba čitavog društva koje je snažno prisutno u Crnoj Gori.

Grafikon br. 19: Razlozi za neprijavlivanje slučajeva porodičnog nasilja nadležnim institucijama

A koji je osnovni razlog zbog kojeg dolazi do porodičnog nasilja? Molimo Vas navedite jedan osnovni razlog zbog kojeg se ovo dešava po Vašem mišljenju.

Jedan odgovor; Baza: 87% predstavnika pravosuđa, oni koji su naveli da je veći broj slučajeva koji se ne prijavljuje nadležnim institucijama

„Mislim da je veći dio gospođa koje ne prijavljuju porodično nasilje, nego to čuvaju kao svoju intimu, upravo zbog toga što će reći komšija, što će reći neko drugi, pa zbog dece, da neko sutra toj deci ne kaže nešto loše za majku ili oca“

Predstavnicadvokata

„U ruralnim područjima je rasprostranjenije stanovište da je porodično nasilje privatna stvar i da treba da ostane unutar porodice, a u odnosu na urbaniji i obrazovaniji segment stanovništva Crne Gore, mada i tu ima izuzetaka koji dele ovo mišljenje.“

Predstavnicadvokata

“Priznanje da ste žrtva nečega, vama automatski u očima javnosti i okruženja nabija tu etiketu koja je nepoželjna, posebno za onog ko je određeni autoritet u oblasti profesionalnosti koju pokriva. A institucije koje su nadležne ne daju poverljivost tim ženama. A ako je u pitanju ugled neke javne osobe, one se i zbog toga ne odlučuju na prijavu, da ne bi stavile u pitanju njihov ugled. Tako da su prosječne žene rasterećenije da prijave nasilje ne vodeći računa što će ko reći nego neka, da kažem, vidljivija, koja ima prosto izgrađen ponos koji joj ne dozvoljava da je neko tretira kao žrtvu i bespomoćnu. Ovdje je bespomoćnost najgora etiketa koje su sve žene svjesne.”

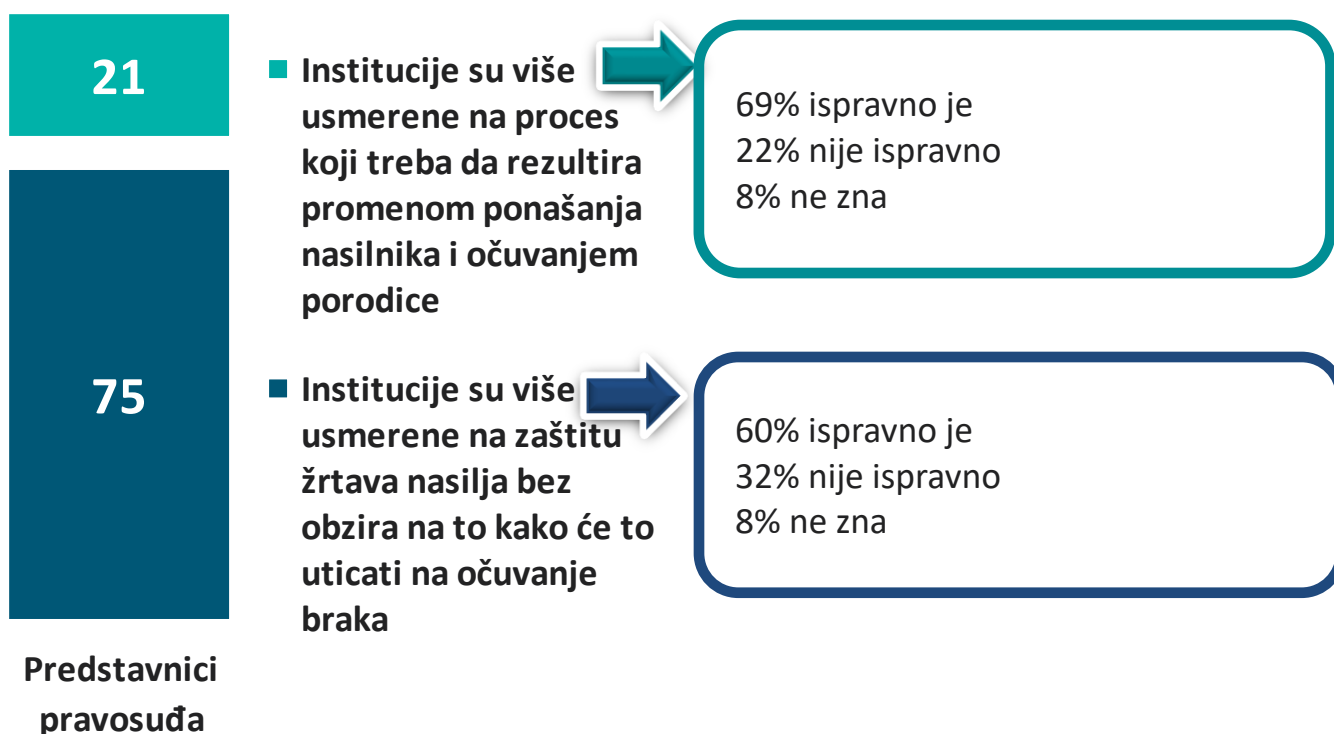
PredstavnicaNVO sektora

Čak 73% predstavnika pravosuđa smatra da su institucije usmerene na zaštitu žrtava bez obzira kako će to uticati na očuvanje braka. Ipak, svaki drugi predstavnik pravosuđa ne smatra da je ovakav postupak ispravan (32% ne smatra da je usmerenost na zaštitu žrtava bez obzira na brak ispravno, dok 60% misli da je ispravno). **Tradicionalne vrednosti i patrijarhalnost porodice, kao i važnost porodice za savremeni život očigledno determinišu i boje i rad predstavnika pravosuđa.** Manje kontroverzne po mišljenju predstavnika pravosuđa su odluke

usmerene na promenu ponašanja nasilnika (i očuvanje porodice). Njih podržava 69% ispitanika, dok ih smatra neispravnim samo 22%.

Grafikon br. 20: Posledice prijavljivanja slučajeva porodičnog nasilja po samu porodicu

Ljudi imaju različita mišljenja o ulozi nadležnih institucija koje se bave slučajevima porodičnog nasilja. Na osnovu vašeg iskustva, da li biste rekli da su institucije više usmerene na proces koji treba da rezultira promenom ponašanja nasilnika i očuvanjem porodice, ili su više usmerene na zaštitu žrtava nasilja?

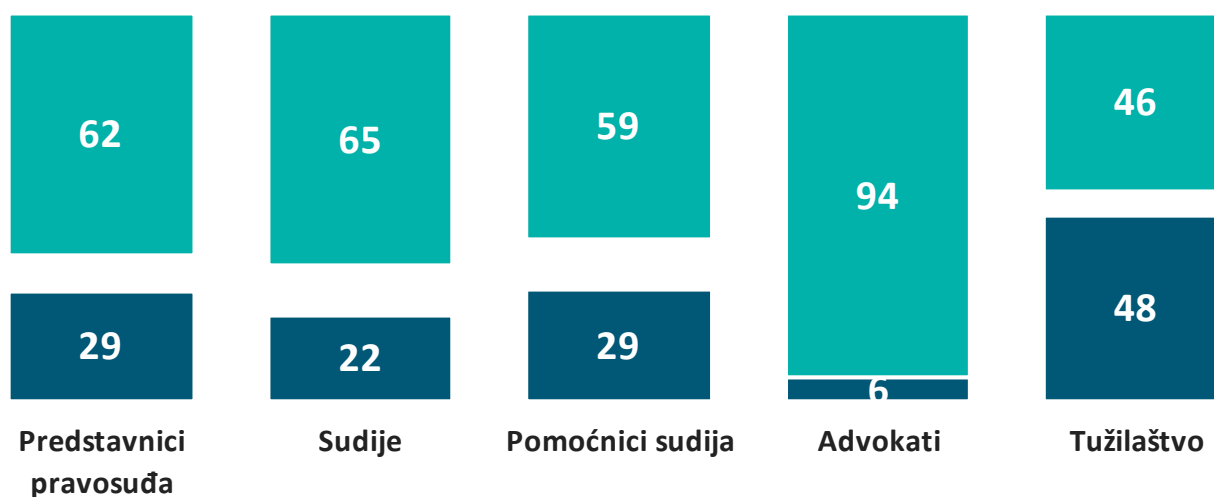
Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Kod predstavnika pravosuđa takođe je dominantno mišljenje i da prijavljivanje nasilja nadležnim institucijama češće dovodi do razvoda i rasturanja porodice (62%), dok 29% smatra da prijavljivanje slučajeva nasilja nadležnim institucijama češće vodi ka promeni ponašanja nasilnika i očuvanja porodice. Prikazani podaci ukazuju na potrebu da se ne samo opšta populacija nego i predstavnici pravosuđa edukuju po pitanju nasilja u porodici i pozicije žrtve. Uprkos svakodnevnom pominjanju ljudskih prava, izgleda da ih tradicionalne socijalne norme prevazilaze i da se u nekim situacijama vrednuju više od ljudskih prava.

Grafikon br. 21: Posledice prijavljivanja slučajeve porodičnog nasilja po samu porodicu

Bez obzira na to, da li mislite da prijavljivanje slučajeve nasilja nadležnim institucijama češće vodi ka razvodu i razaranju porodice, ili mislite da prijavljivanje slučajeve nasilja nadležnim institucijama češće vodi ka promeni ponašanja nasilnika i očuvanjem porodice?

- Prijavlivanje slučajeve nasilja nadležnim institucijama češće vodi ka razvodu i razaranju porodice
- Prijavlivanje slučajeve nasilja nadležnim institucijama češće vodi ka promeni ponašanja nasilnika i očuvanjem porodice

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

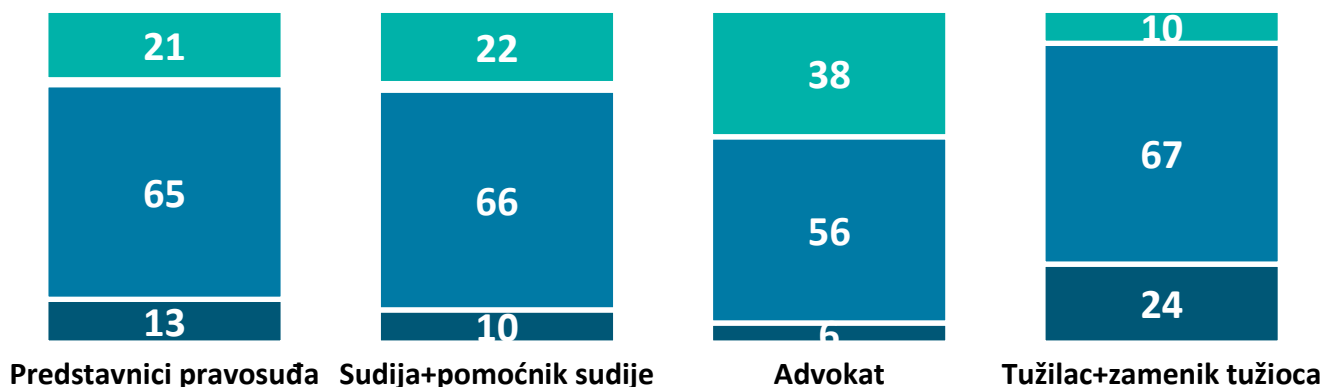
VII Percepcija zakonodavnog okvira

1. Zakon o zaštiti žrtava porodičnog nasilja

Predstavnici pravosuđa u većini slučajeva (65%) smatraju da je javnost Crne Gore upoznata sa zakonom koji štiti žrtve porodičnog nasilja, ali ne u dovoljnoj mjeri. Advokati u nešto većoj mjeri u odnosu na druge profesionalce smatraju da javnost Crne Gore nije uopšte upoznata sa zakonom (38%).

Grafikon br. 21: Upoznatost javnosti sa zakonom zaštite žrtava porodičnog nasilja
 Da li smatrate da je javnost Crne Gore u dovoljnoj mjeri upoznata sa načinom na koji ovaj zakon štiti žrtve porodičnog nasilja?

- Ne, smatram da javnost Crne Gore skoro uopšte nije upoznata sa ovim zakonom
- Smatram da je javnost Crne Gore upoznata sa ovim zakonom, ali ne u dovoljnoj mjeri
- Smatram da je javnost Crne Gore upoznata sa ovim zakonom u sasvim dovoljnoj mjeri

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Predstavnici pravosuđa u većini smatraju (65%) da se ovaj zakon u praksi sprovodi na zadovoljavajući način. Međutim u odnosu na ovo važno pitanje postoje značajne razlike između različitih predstavnika pravosuđa. Dok sudije i njihovi pomoćnici najviše sumnjaju u adekvatno sprovođenje zakona u praksi (41% smatra da se ne sprovodi adekvatno), veće poverenje u funkcionisanje zakona iskazuju advokati (22% advokata smatra da se zakon ne sprovodi adekvatno), dok to misli samo 16% tužilaca.

Grafikon br. 22: Način sprovođenja zakona o zaštiti žrtava porodičnog nasilja
 Da li mislite da se aktuelni zakon o zaštiti žrtava od porodičnog nasilja na zadovoljavajući način sprovodi u praksi?

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Kao razloge nefunkcionisanja zakona, sudije i advokati ističu kaznenu politiku i zaštitu žrtve, tužioc i sudije češće navode samo poznavanje zakona i neadekvatnu organizaciju rada i ograničenost resursa u institucijama, dok advokati najčešće navode korišćenje veza i poverenje u institucije kao osnovne razloge, a više od polovine predstavnika pravosuđa nije navelo nijedan konkretan razlog za nefunkcionisanje zakona.

Grafikon br. 23: Razlozi za nezadovoljavajuće sprovođenje zakona o zaštiti žrtava porodičnog nasilja

Naveli ste da se aktuelni zakon ne sprovodi na zadovoljavajući način. Molimo Vas navedite tri osnovna razloga zbog čega je tako?

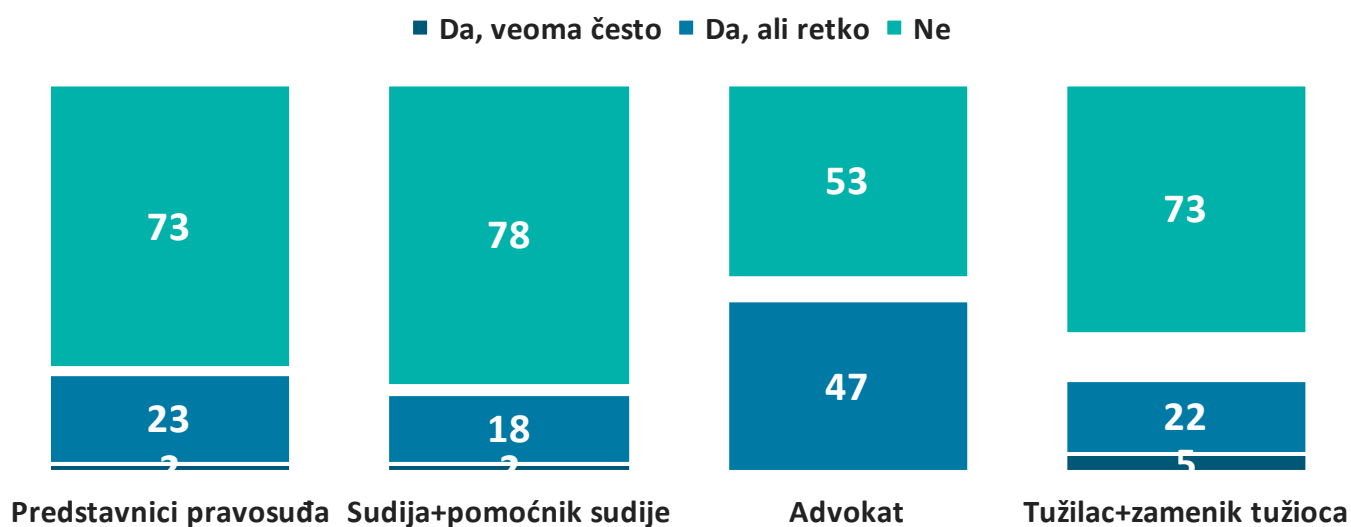
Višestruki odgovori; Baza: Predstavnici pravosuđa

2. Upoznatost i korišćenje međunarodnih konvencija

Većina predstavnika pravosuđa tokom u svojoj praksi ne koristi odredbe CEDAW-a (Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena) ili odredbe neke druge ratifikovane međunarodne konvencije. Najmanje ih koriste sudije, ali i tužioci, dok o njihovom korišćenju u najvećoj meri izveštavaju advokati, ali i dalje nedovoljno.

Grafikon br. 24: Korišćenje CEDAW-a ili neke druge ratifikovane međunarodne konvencije tokom prakse

Da li ste nekada u svojoj praksi koristili odredbe CEDAW-a (Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena) ili neke druge ratifikovane međunarodne konvencije?

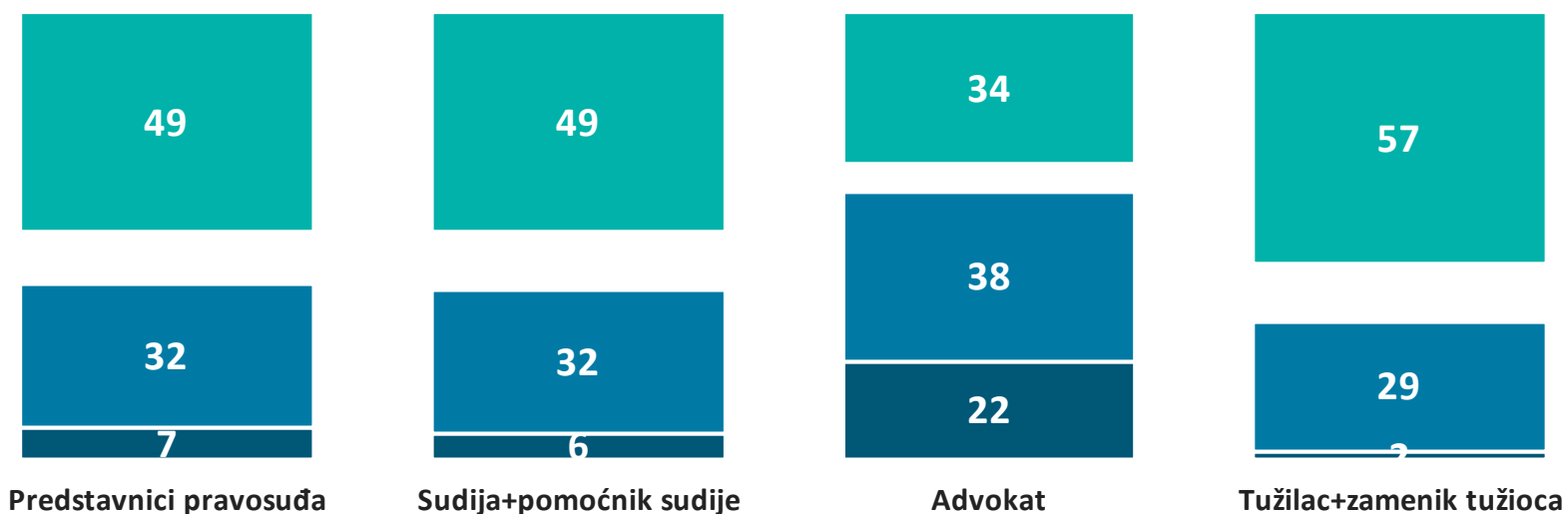
Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Predstavnici pravosuđa, međutim, procenjuju da njihove kolege češće koriste odredbe CEDAW-a nego što to čine oni sami. Procena je da među kolegama predstavnika pravosuđa svega 49% ne koristi pomenute odredbe, u odnosu na 73% predstavnika pravosuđa koji izveštavaju da oni lično ne koriste pomenute odredbe. **Čini se nejasno ko zaista ove konvencije i sprovodi, ali i zbog čega predstavnici pravosuđa, koji izricanjem presude treba da zaštite žrtvu, su u najmanjoj meri upoznati sa ovom ratifikovanom međunarodnom konvencijom.**

Grafikon br. 24: Procena korišćenja kolega CEDAW-a ili neke druge ratifikovane međunarodne konvencije tokom prakse

A vaše kolege?

■ Da, veoma često ■ Da, ali retko ■ Ne

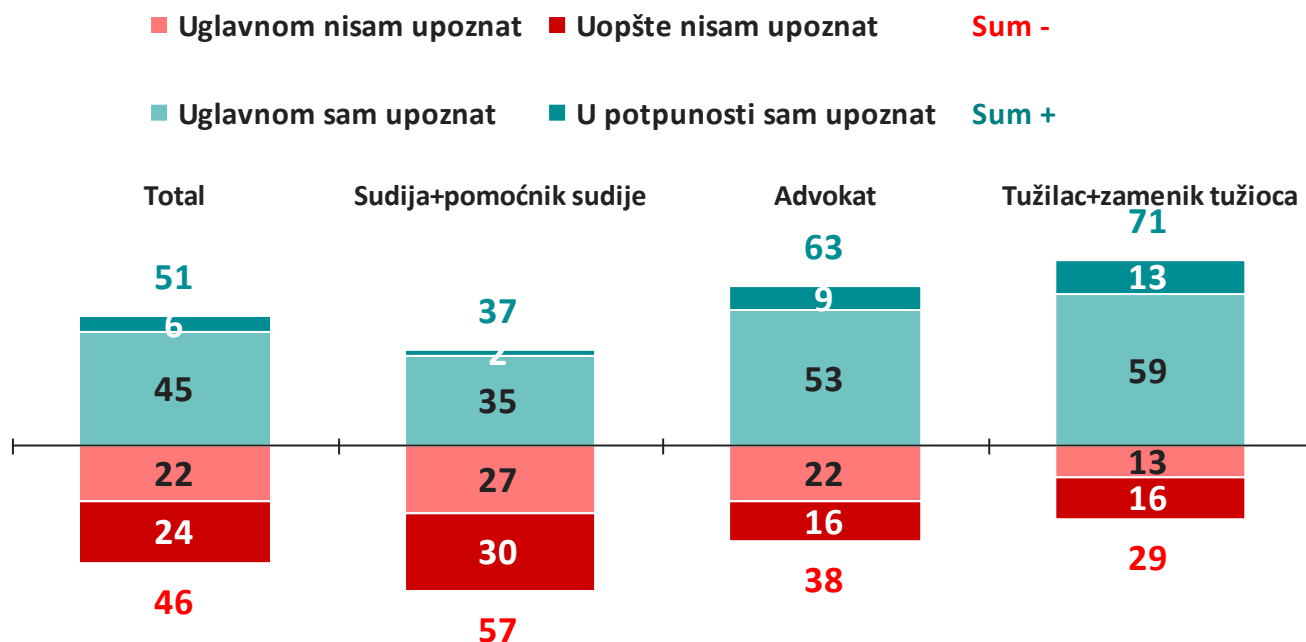

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Takođe, skoro podjednak broj predstavnika pravosuđa navodi upoznatost sa odredbama Istanbulske konvencije, ali petina predstavnika pravosuđa navodi da uopšte nije upoznat sa ovim odredbama. Međutim neke razlike između predstavnika pravosuđa postoje: najmanje su upoznate sudije (57% nije poznato uopšte ili uglavnom), a najviše su upoznati tužioni (71% navodi da je poznato u potpunosti ili uglavnom). Kao i kod prethodnog odgovora, ovo su loši rezultati za pravosuđe u celini, imajući u vidu socijalnu poželjnost odgovaranja na ova i slična pitanja, te se može pretpostaviti da je stvarna upoznatost još i niža.

Grafikon br. 24: Upoznatost sa odredbama Istanbulske konvencije

U kojoj meri ste upoznati sa osnovnim odredbama Istanbulske konvencije za borbu protiv nasilja nad ženama?

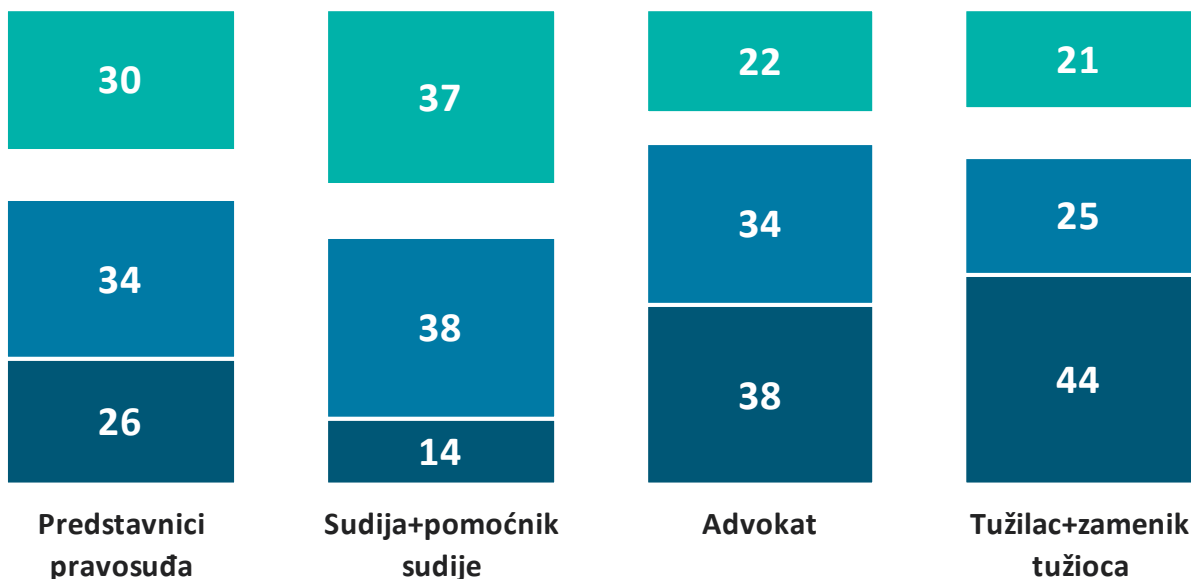

Jedan odgovor; Baza: Predstavnici pravosuđa

Takođe, slično kao kod prethodnog perioda, trećina predstavnika pravosuđa u celini misli da gotovo niko od njihovih kolega nije upoznat sa osnovnim odredbama Istanbulske konvencije za borbu protiv nasilja nad ženama, a samo četvrtina predstavnika pravosuđa misli da je većina njihovih koleg upoznata sa ovim odredbama. **Obzirom da su žene posebno ugrožene u porodičnom nasilju vidljivost ove konvencije i CEDAW-a među stručnjacima trebalo bi biti veća, te je potrebno razmatrati inicijative i strategije za dodatnu vidljivost ovih konvencija u cilju poboljšanja odgovora i reakcije na porodično nasilje.**

Grafikon br. 25: Upoznatost kolega sa odredbama Istanbulske konvencije
A vaše kolege?

■ Većina je upoznata ■ Jesu, ali mali broj njih ■ Skoro niko nije upoznat

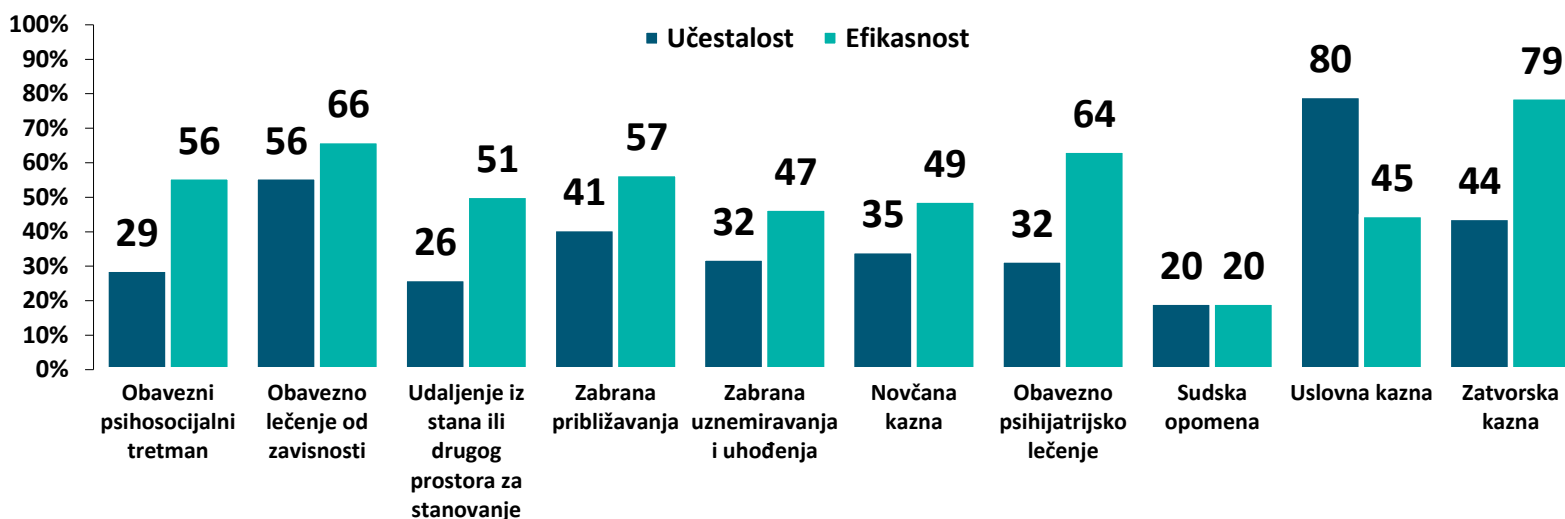
Jedan odgovor; Baza: Predstavnicu pravosuđa

3. Ocena mera upozorenja i kaznenih mera i procena njihove efikasnosti

Predstavnicu pravosuđa navode da su najfrekventnije mere upozorenja koje se propisuju počiniocima porodičnog nasilja obavezno lečenje od zavisnosti i zabrana približavanja, dok se kao najefikasnije mere procenjuju obavezno lečenje od zavisnosti, zabrana približavanja i obavezni psihosocijalni tretman. Predstavnicu pravosuđa češće od svojih kolega muškaraca, navode da se retko ili u malom broju slučajeva izriču mere udaljenje iz stana, zabrana približavanja i zabrana uznemiravanja i uhođenja, a istovremeno ih češće ocenjuju kao efikasne, nego što to čine muški predstavnici pravosuđa. **Kada je reč o kaznenim merama, predstavnici pravosuđa navode da se najčešće izriču uslovne kazne, dok se zatvorska kazna značajno ređe izriče iako značajna većina predstavnika pravosuđa (79%) navodi da je ona vrlo efikasna u zaštiti žrtava od porodičnog nasilja.** Kao efikasne kaznene mere se takođe opažaju i obavezni psihijatrijski tretmani i novčane kazne, ali se i ove mere značajno ređe izriču u praksi.

Grafikon br. 25: Procena efikasnosti i učestalost korišćenja mera upozorenja i kaznenih mera

Postoji niz mjera upozorenja koje se propisuju počiniocima nasilja, a u cilju pružanja zaštite žrtvi nasilja. Koliko se ove mjere često prepisuju, a koliko su efikasne?

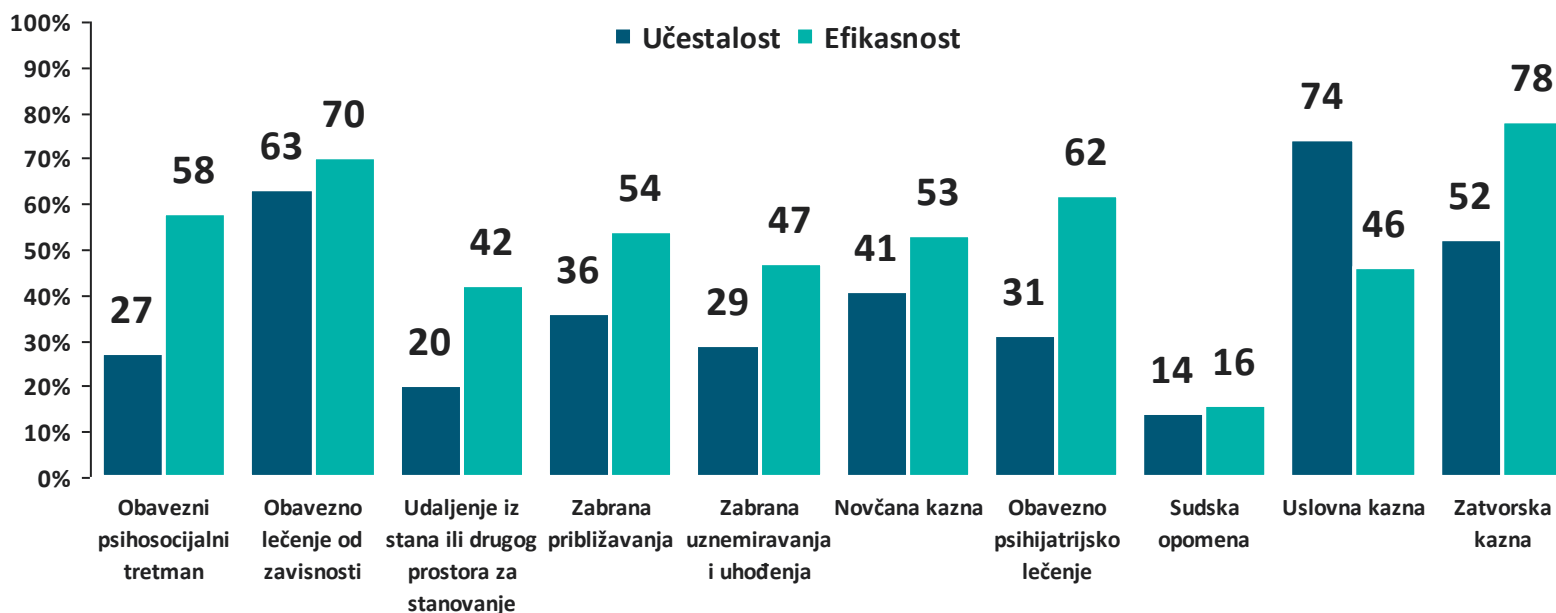

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Ukoliko se osvrnemo samo na sudije koji su upravo oni koji izriču ove kazne, disbalans između procene efikasnosti i učestalosti korišćenja mera koje bi prvenstveno trebalo da izoluju žrtvu od nasilnika kao što su udaljenje iz stana, zabrana približavanja i zabrana uznemiravanja i uhođenja, je značajan pa se postavlja pitanje zbog čega ovi predstavnici pravosuđa i dalje ne iskazuju dovoljnu osetljivost za važnost razdvajanje žrtve od nasilnika. Opravdano je pretpostaviti da bi razdvajanjem žrtve od nasilnika one bile dodatno ohrabrene da ne odustanu od tužbe i da se mire sa nasilnikom, čime bi se zaštita pojedinca stavičila u prvi plan.

Grafikon br. 26: Procena efikasnosti i učestalost korišćenja mera upozorenja i kaznenih mera – sudije i pomoćnici sudija

Postoji niz mjera upozorenja koje se propisuju počiniocima nasilja, a u cilju pružanja zaštite žrtvi nasilja. Koliko se ove mjere često prepisuju, a koliko su efikasne?

Jedan odgovor; Baza: Sudije i pomoćnici sudija, 57% predstavnika pravosuđa

U dubinskim intervjuima, naši sagovornici su iskazali zadovoljstvo aktuelnim zakonom o zaštiti žrtava porodičnog nasilja, ali su kao polje za njegovo poboljšanje upravo istakli **kaznenu politiku**. Naime, prema iskustvima sudija, tužilaca i ostalih koji su uključeni u sistem zaštite žrtva porodičnog nasilja, potrebno je **napraviti tri ključne promene** kada je reč o postojećoj kaznenoj politici :

- **Pooštavanje postojećih kaznenih mera** – mišljenja predstavnika pravosuđa su da je potrebno uvećanje iznosa novčane kazne i uvođenje raspona, u zavisnosti od socio – ekonomskog statusa porodice, jer prema njihovim rečima “100 evra neće jednako pogoditi nekoga ko je fizikalni radnik i profesor na fakultetu.”
- **Izmena postojećih mera** – prema rečima naših sagovornica iz sudstva, nužno je razdvojiti meru zabrane uznemiravanja i uhođenja na dve pojedinačne mere, jer su u ovoj meri obuhvaćene dve aktivnosti koje nisu nužno povezane. Ovakva izmena ove

mere upozorenja bi možda doprinela njihovim frekventnijem prepisivanju, čime bi se povećala bezbednost žrtve porodičnog nasilja.

- **Uvođenje novih kaznenih mera** – uvođenje društveno – korisnog rada kao oblika kazne, prema mišljenju predstavnika pravosuđa bi bio jedan od pozitivnih koraka u kaznenom sistemu.

3. Upotreba uslovnih kazni

U ovom istraživanju, poseban osvrt je napravljen i prema učestalosti propisivanja **uslovnih kazni**. Predstavnici pravosuđa navode da je ova mera najučestalija zbog niza faktora među kojima se posebno izdvajaju **percepcija kaznene politike u zakonu kao blage, ranija neosuđivanost samog počinioca nasilja, percepcija sudske prakse kao takve u kojima se ovaj korak podrazumeva i ponovo se kao razlog izdvaja očuvanje porodice**.

Grafikon br. 27: Razlozi za izricanje uslovne kazne počiniocu porodičnog nasilja

Prema Vašem mišljenju koji su osnovni razlozi zbog kojih postoji veliki broj uslovnih kazni? Molimo Vas navedite tri osnovna razloga zbog kojih smatrate da je najveći broj ovih kazni trenutno u Crnoj Gori?

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Posebno, sudije najčešće navode očuvanje porodice kao osnovni razlog zbog kojeg su uslovne kazne učestale, što je dodatni pokazatelj da je tradicionalno viđenje porodice kao osnove sisteme koji je primarno očuvati duboko usađeno kod ovih predstavnika pravosuđa.

Grafikon br. 28: Razlozi za izricanje uslovne kazne počiniocu porodičnog nasilja - sudije

Prema Vašem mišljenju koji su osnovni razlozi zbog kojih postoji veliki broj uslovnih kazni? Molimo Vas navedite tri osnovna razloga zbog kojih smatrate da je najveći broj ovih kazni trenutno u Crnoj Gori?

Jedan odgovor; Baza: sudije; 31% predstavnika pravosuđa

Sagovornici iz domena institucija, sudije, advokati i predstavnici centra za socijalni rad i policije u većoj meri ocenjuju uslovnu kaznu kao efikasnu nego što to čine sagovornici iz domena NVO sektora i tužioci. Naime, prema mišljenju predstavnika institucija, postoje slučajevi kada uslovna kazna može biti efikasna, jer izaziva strah kod počinioca nasilja, ali i sa druge strane, ovom kaznom se daje još jedna šansa očuvanju porodice čime se ponovo stavlja porodica u prvi plan. Iako ne znaju zvaničan podatak o broju povratnika koji su prethodno bili uslovno kažnjeni, prema iskustvu sudija i advokata uslovne kazne ne dovode do povratničkih dela, što je u skladu sa rezultatima kvantitativnog istraživanja dok na ovu povezanost veći

akcentat stavljaju predstavnici NVO sektora, tužilaštva i pomoćnici sudija. Takođe, **predstavnici pravosuđa navode da su ponekad „primorani“ da pripisuju ove kazne zbog prethodno navedene neprilagođenosti kaznenih mera realnoj situaciji u Crnoj Gori.** Tako, većina predstavnika pravosuđa navodi da se upravo pripisuje ova kazna, **kao zamena za novčanu kaznu** zbog toga što znaju da će novčana kazna za porodice sa niskim primanjima biti preopterećenje, a da sa druge strane kod porodica sa višim primanjima se veruje da će ova kazna imati više efekta nego novčana kazna. Takođe, u Crnoj Gori ne postoji dovoljno kapaciteta u psihijatrijskim ustanovama za **spvođenje obaveznog psihosocijalnog tretmana**, pa se zbog toga ponekad pripisuje uslovna kazna radi „zastrašivanja“ počinioca nasilja.

Ipak, sva intervjuisana lica iskazuju slaganje oko jedne stvari kada je reč o uslovnim kaznama; njihovo pripisivanje iako donekle sprečava fizičko nasilje, postavlja se pitanje koliko je ona efikasna u slučajevima psihološkog nasilja. Iskustva advokata i predstavnice NVO sektora su takva zloupotreba uslovnih kazni nije neretka i da se počinioci psihološkog nasilja upravo opredeljuju za ovakav vid nasilja jer znaju da je ono teško dokazivo pred institucijama. Modifikovanje zakona u vidu razvijanja njegove osetljivosti za slučajeve psihološkog nasilja bi bio još jedan od koraka koji bi značajno doprineli poboljšavanju zaštite žrtava porodičnog nasilja.

Grafikon br. 29: Povezanost uslovnih kazni i povratničkih dela

Postoje različita mišljenja o tome kako uslovne kazne utiču na povratnička djela u oblasti porodičnog nasilja. Koje od ova dva mišljenja je bliže vašem?

- Uslovne kazne dovode do smanjenja broja povratničkih djela
- Uslovne kazne dovode do povećanja broja povratničkih djela

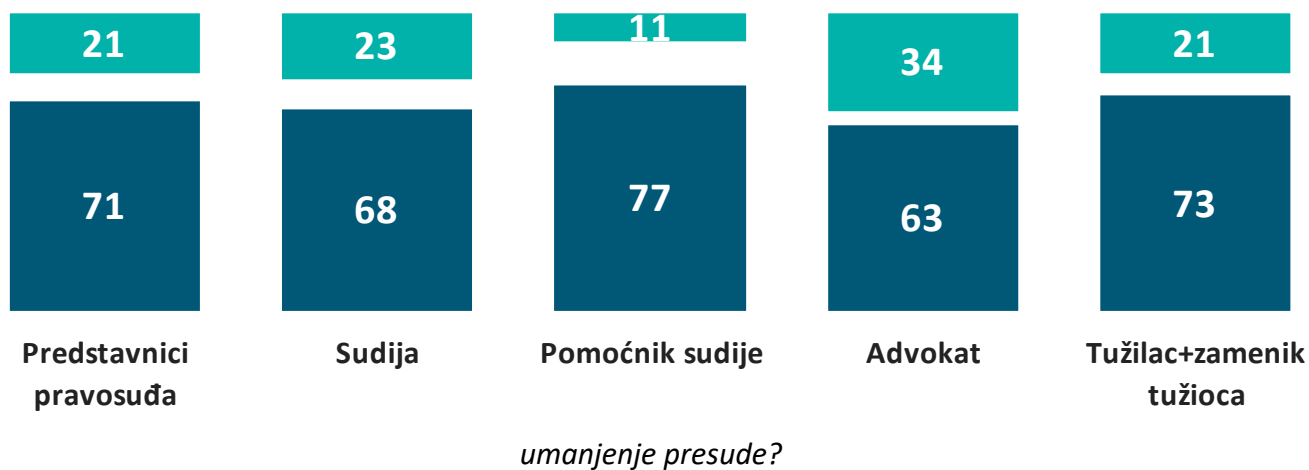
Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Iako se kao jedan od razloga za izricanje uslovnih kazni navodi pokajanje nasilnika, mišljenja naših sagovornika su podeljena kada je reč o iskrenosti njihovih pokajanja. Intuitivna procena jeste jedan ključni faktor na osnovu kojeg predstavnici pravosuđa procenjuju da li je pokajnik iskren ili ne i prema njihovim rečima, oni se u velikoj meri oslanjaju na ovu vrstu procene, jer ne postoji ni jedna druga koja bi bila ispravnija. **Kvantitativni rezultati pokazuju da je većina predstavnika pravosuđa (73%) uverena u iskrenost pokajanja nasilnika, a u ovo manje veruju ženske članice pravosuđa nego muški članovi i generalno advokati.**

Grafikon br. 30: Uverenost u iskrenost pokajanja nasilnika

Neretko, optuženi iskazuju pokajanje na suđenjima za nasilje. Prema Vašem mišljenju/iskustvu, da li je veći deo onih optuženih koji iskazuju iskreno kajanje ili pak to čine računajući na

- **Smatram da se većina pokajnika iskreno kaje zbog svojih postupaka**
- **Smatram da je veći broj njih koji se kaju zbog ovoga smatrajući da će iskazivanjem kajanja dobiti smanjenu kaznu za nasilje**

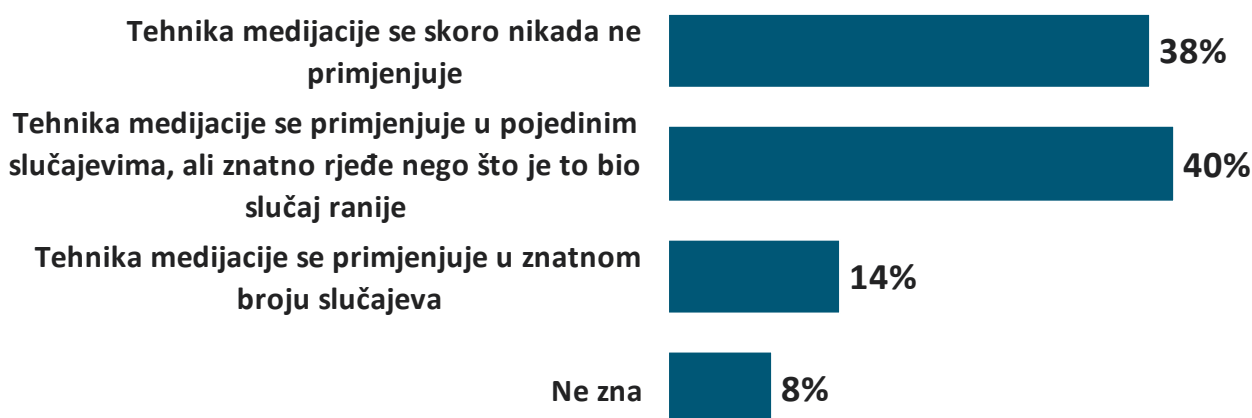

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Prema rezultatima kvantitativnog istraživanja, medijacija se retko primenjuje u crnogorskom pravosudnom sistemu. Predstavnici pravosuđa navode da se skoro nikada ne primenjuje u 38% slučajeva, odnosno u 40% slučajeva navode da se primenjuje manje nego ranije.

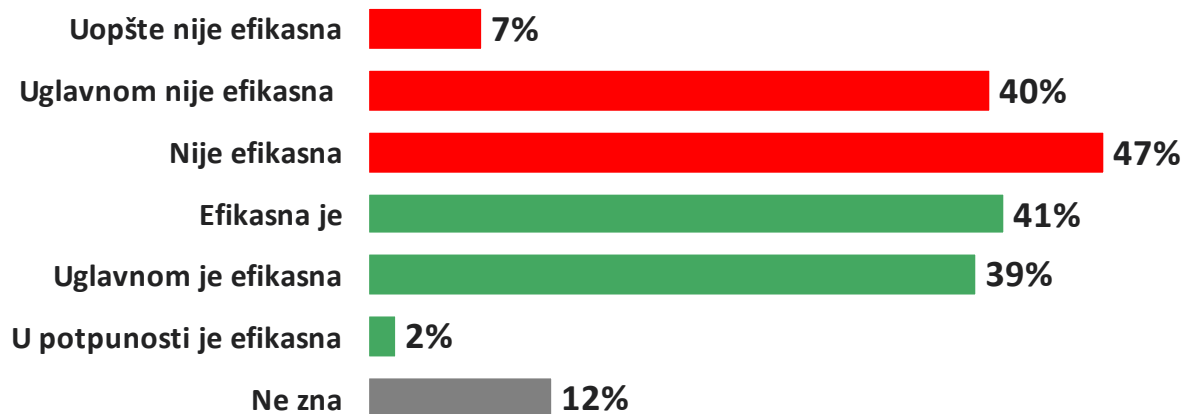
Grafikon br. 31: Učestalost primene tehnike medijacije

Postoje slučajevi kada se tehnika suočavanja primenjuje jer ne postoji nijedan drugi način da se donese presuda u slučajevima porodičnog nasilja. Koliko često se primenjuje ovaj postupak generalno?

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Verovatno razlog ovako male primene medijacije treba tražiti u tome što je veći procenat predstavnika pravosuđa koji misli da je ona neefikasna (47% njih misli da nije efikasna, dok 41% njih misli da je efikasna).

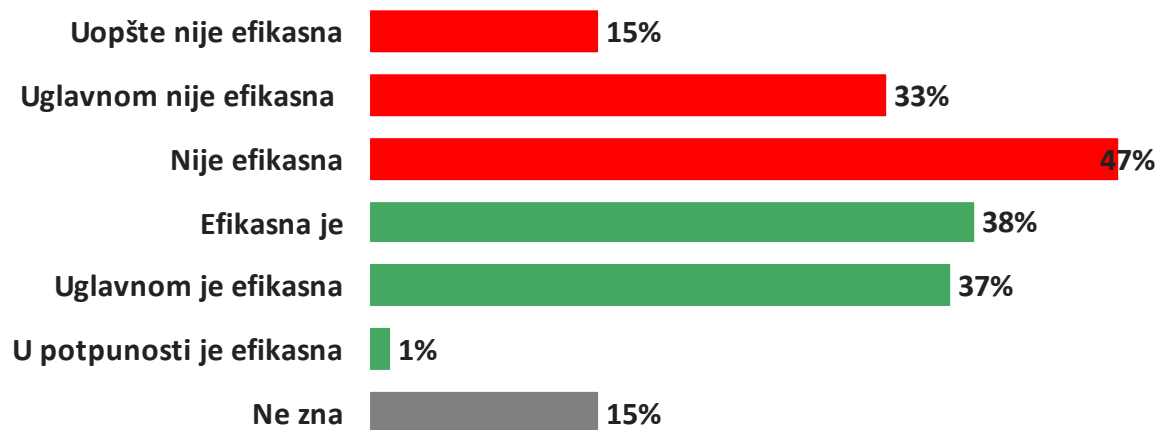
Grafikon br. 32: Procena efikasnosti tehnike medijacije*Koliko je ovaj postupak efikasan?**Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa*

Slično je i sa tehnikom suočavanja. Ona se retko primenjuje, manje nego ranije, najverovatnije stoga što predstavnici pravosudnih organa ne misle da je efikasna (47% njih misli da nije efikasna, dok 38% njih misli da je efikasna).

Grafikon br. 33: Učestalost primene tehnike suočavanja

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Ipak, prema rečima sagovornika iz domena sudstva i NVO sektora, tehnika suočavanja se često primenjuje tokom rešavanja slučajeva porodičnog nasilja. Dok je sudije opravdavaju, navodeći da je ona jako efikasna tokom rešavanja slučajeva porodičnog nasilja kada ne postoje svedoci čina nasilja ili u slučaju psihološkog nasilja, za koje je već prethodno navedeno da je teško dokazivo, predstavnica NVO sektora jedina upozorava na štetnost ove tehnike po psihološko zdravlje žrtve. Ostaje otvoreno pitanje, da li su predstavnici pravosuđa u kvantitativnom istraživanju davali socijalno poželjne odgovore kada je reč o ovim tehnikama, a da je ipak realna slika takva da se ove tehnike i dalje aktivno primenjuju u sudovima Crne Gore.

Grafikon br. 34: Procena efikasnosti tehnike suočavanja

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

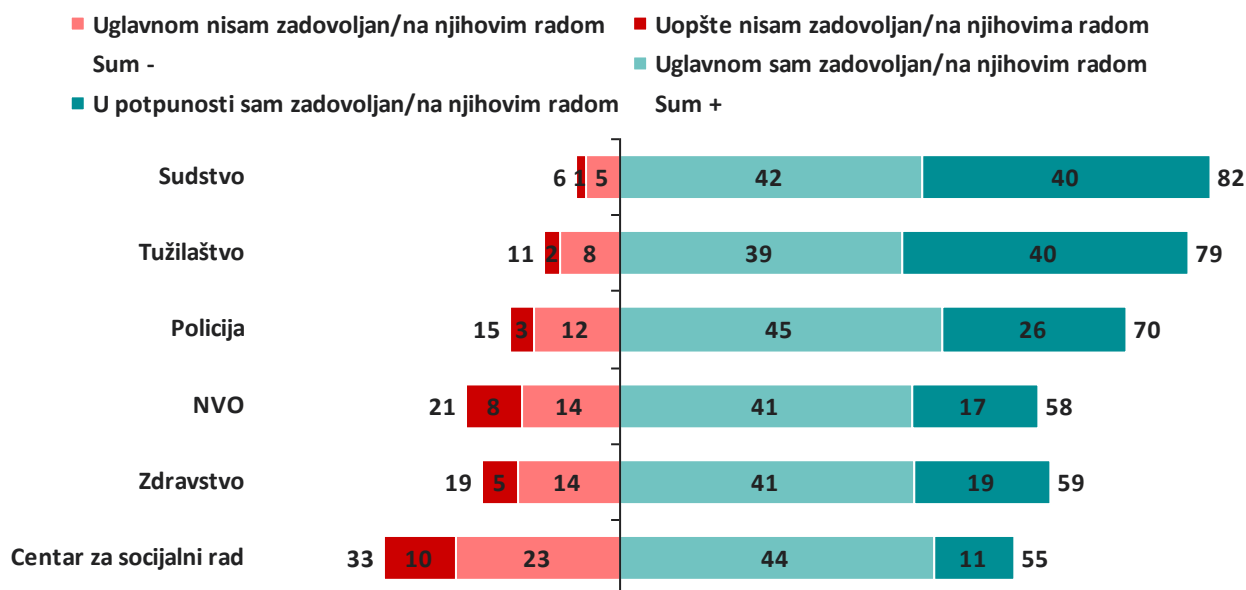
VIII Ocena institucija koje su uključene u zaštitu žrtava porodičnog nasilja

1. Ocena saradnje sa institucijama koje su uključene u zaštitu žrtava porodičnog nasilja

Predstavnici pravosuđa su najviše zadovoljni sudstvom, a najmanje zadovoljstvo se ispoljava prema centru za socijalni rad. Očekivano je da predstavnici pravosuđa više budu zadovoljni saradnjom unutar sopstvene institucije u kojoj imaju izvesne ingerencije i poznaju njen rad, nego što su zadovoljni radom drugih institucija. Tako da najviše prosečne ocene za sudstvo i tužilaštvo treba da se interpretiraju sa izvesnom rezervom, obzirom da su ispitanici sami sebe evaluirali. Od institucija kojima ispitanici ne pripadaju najbolje je ocenjena policija, potom zdravstvo i nevladin sektor, a najlošije centri za socijalni rad. **Slični rezultati su dobijeni i u dubinskim intervjuima gde se nastavlja trend ocene rada institucije u kojoj su zaposleni intervjuisani, kao najbolje. Jedino predstavnica NVO sektora zauzima najkritičniji stav prema svim institucijama, ocenjujući ih kao neefikasne, spore i nedovoljno zainteresovane za rešavanje slučajeva porodičnog nasilja.**

Grafikon br. 34: Zadovoljstvo institucijama

Kada je riječ o institucijama koje su uključene u zaštitu žrtvi od porodičnog nasilja, molimo Vas navedite u kojoj mjeri ste zadovoljni njihovim radom?

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Kada je reč o međusaradnji institucija, sagovornici su u intervjuima naveli da je najpozitivnija strana međusaradnje mogućnost razmene iskustva i generalno, većina sagovornika navodi da su prvenstveno zadovoljni ličnom saradnjom sa pojedinim predstavnicima iz različitih institucija. Među sagovornicima, postoji saglasnost da su probelmi u saradnji sistematske prirode koji su jači od ljudskog faktora.

“Sud će reći ako nešto ne funkcioniše da im centar za socijalni rad ne dostavlja informacije i da ta mišljenja nisu adekvatana, a istovremeno će policija reći da organi za prekršaje ne uvažavaju njihove zakone...U suštini sistem ne funkcioniše.”

Predstavnica NVO sektora

Ključni problemi koji navode predstavnici svih institucija da se dešavaju tokom rešavanja slučajeva porodičnog nasilja su nedovoljna koordinisanost unutar i između institucija, preopterećenost poslom koja dovodi do izostajanja predstavnika različitih institucija, posebno

tužilaštva i policije sa sudskih postupaka i do „skidanja odgovornosti“ tokom procesuiranja sudskog postupka. Svi intervjuisani predstavnici pravosuđa izražavaju želju da se unapredi saradnja između institucija, ali smatraju da je za ispunjenje ovog koraka prethodno potrebno da **se sistematski pruži podrška zaposlenima unutar svih institucija u vidu:**

- **Uspostavljanje baze podataka o istoriji prijavljivanja nasilja u porodici za jedno lice, odnosno za jednu porodicu** - prikupljanjem ovih informacija bi se olakšalo praćenje porodica u kojima se odigralo nasilje čime bi se značajno unapredila efikasnost svih institucija u rešavanju ovih sporova.
- **Zakonska regulacija saradnje među institucijama** – prema rečima naših sagovornika ukoliko bi se saradnja među institucijama zakonski regulisala u okviru koje bi se jasno precizirale nadležnosti i obaveze svake institucije tokom rešavanja slučajeva porodičnog nasilja, to bi značajno doprinelo boljoj koordinaciji i saradnji između institucija tokom rešavanja ovih slučajeva.
- **Smanjenje obima posla unutar sudstva, policije i tužilaštva** – ove institucije su naši sagovornici percipirali kao najopterećenije u poslovanju, pa bi proširivanje kapaciteta i eventualno povećanje stručnog kadra omogućilo zaposlenima da se više posvećuju slučajevima porodičnog nasilja.
- **Stručna edukacija zaposlenih** – kako o temama porodičnog nasilja, tako i o važnosti saradnje između institucija tokom rešavanja slučajeva porodičnog nasilja.
- **Pružanje psihološke pomoći zaposlenima u ovim institucijama** – sudije i tužioci navode da su rešavanja slučajeva porodičnog nasilja često emocionalno i psihološki iscrpljujući, zbog čega oni neretko osećaju „burn out“ sindrom, odnosno preopterećenost poslom. Uključivanjem psihologa ili psihijatra u rad ovih institucija, bi značajno olakšalo razgovor sa žrtvama i počiniocima nasilja tokom rešavanja ovih slučajeva, a istovremeno bi se više vodilo računa o psihološkom zdravlju zaposlenih čime bi se svakako unapredila njihova motivacija da rešavaju ovako delikatne slučajeve.
- **Interna i eksterna evaluacija institucija** – kontinuiranim proverama rada institucija bi se lakše identifikovali frekventni problemi sa kojima se ove institucije susreću čime bi se sistematski i postepeno poboljšavao rad svake od njih,

Prema rezultatima kvantitativnog istraživanja, predstavnici pravosuđa sarađuju sa drugim institucijama samo tokom rešavanja slučajeva porodičnog nasilja, a najmanje saradnje se ostvaruje sa NVO sektorom i zdravstvom, što je i očekivano jer ove institucije nisu primarno uključene u rešavanje slučajeva porodičnog nasilja.

2. Tretman žrtve porodičnog nasilja u okviru institucija

Posebna oblast na koju treba dodatno obratiti pažnju kada je reč o oceni institucija koje su uključene u rad ovih insitucija jeste **tretman žrtve porodičnog nasilja od trenutka kada se ona odluči da prijavi nasilje, pa do trenutka izricanja presude**. Iako prema rezultatima kvantitativnog istraživanja ogromna većina predstavnika pravosudnih organa (91%) nikada nije imala ili bila svedok slučajeva u kojima je u okviru neke insitucije pokušavano na indirektan način da se sugeriše ženi da odustane od prijave nasilja, rezultati kvalitativne studije govore drugačije. Naime, nekoliko predstavnika sudstva, tužilaštva, advokata i NVO sektora navode da lično znaju za slučajeve porodičnog nasilja gde je žrtvi **na direktan način sugerisano da se pomiri sa partnerom ili da odustane od tužbe**. Prema iskustvu naših sagovornika, ovi slučajevi su posebno prisutni u policiji i sudstvu, **što predstavlja još jedan pokazatelj da upravo one institucije koje treba da budu primarno fokusirane na zaštitu žrtve još uvek iskazuju nedovoljno osetljivosti i profesionalnosti tokom rešavanja slučajeva porodičnog nasilja**.

“...Možda se nekad desi da žrtva ode u policiju da prijavi slučaj nasilja bez prisustva advokata, gde može da se susretne sa slučajevima netrepeljivosti i ubeđivanjem da ne prijavi nasilje ili da je bolje da se pomiri sa mužem i reši taj problem na miran način...”

Predstavnicadvokata

Grafikon br. 35: Postupak odvlačenja žrtve od prijave nasilja

Da li ste nekada imali priliku da se suočite sa slučajevima u kojima su vaše kolege pokušale da na indirektan način nagovore ženu da odustane od prijave nasilja? Prema Vašem mišljenju, zbog čega se ovo dešava?

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Iako predstavnici pravosuđa nisu spremni još uvek u dovoljnoj meri da javno govore o ovim dešavanjima unutar insitucija, moguće je zaključiti da su prethodno pominjane tradicionalne i patrijahalne vrednosti i te kako rasprostranjene u ovim isitucijama i u široj socijalnoj sredini u kojoj boravi žrtva.

Osim slučajeva neadekvatnog tretmana žrtava porodičnog nasilja, sudstva i tužilaštva se takođe susreću sa učestalom pojavom da žene izbegnu svedočenje za slučajeve porodičnog nasilja što često dovodi do oslabajuće presude. Ponovo se uticaj tradicije i patrijahalnih vrednosti (31%) i ekonomska zavisnost žene (33%) navode kao faktori koji u najvećoj meri dovodi do ove pojave, što je još jedan pokazatelj začaranosti kruga tradicionalnih vrednosti i tradicionalnog viđenja žene u koje je uključeno celokupno crnogorsko društvo.

Grafikon br. 36: Razlozi za odustajanje žrtve od svedočenja u slučajevima pordičnog nasilja

Postoje brojni slučajevi nasilja kada žrtva iskoristi svoje pravo da ne svedoči protiv počionioca nasilja na suđenju. Prema Vašem mišljenju, koji je osnovni razlog za to?

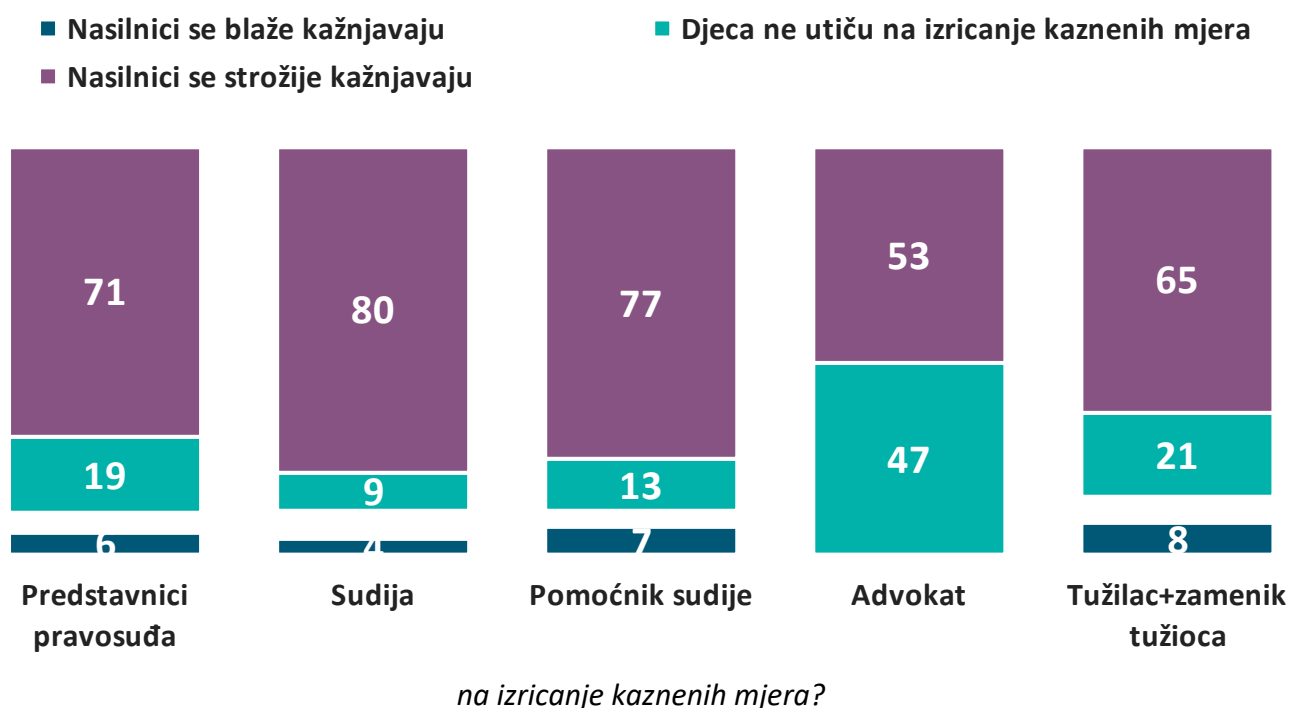

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Većina predstavnika pravosuđa takođe smatra da se nasilnicima izriču strožije kazne ukoliko su djeca žrtve ili svjedoci nasilja u porodici (71% misli da se nasilnici tada strožije kažnjavaju). Ovo ponovo ukazuje na vulnerabilnost same žene, koja biva donekle ozbiljnije shvaćena u slučajevima u kojima nije sama već su uz nju i deca žrtve ili svedoci nasilja.

Grafikon br. 37: Prisustvo djece u slučajevima porodičnog nasilja

Prema vašem mišljenju, kako prisustvo djece u ulozi zrtava ili svjedoka nasilja u porodici, utice

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Prema mišljenju naših sagovornika, zaštita dece kao žrtava tokom rešavanja slučajeva porodičnog nasilja takođe nije na adekvatnom nivou. Centru za socijalni rad čija je ovo osnovna nadležnost se najčešće zamera da nemaju dovoljno resursa za rešavanje ovih slučajeva, što neretko dovodi do toga da nisu dovoljno uključeni u rešavanje ovih slučajeva. Osim toga, postavlja se pitanje, koliko su druge institucije koje su uključene u svakodnevni život deteta spremne da se adekvatno bave problemom porodičnog nasilja, jer prema rečima naših pojedinih sagovornika, nastavni kadar nije dovoljno obučen da prepozna slučajeve porodičnog

nasilja i da se uključi u zaštitu dece, pa je tako i edukacija nastavnog kadra o ovoj temi i više nego neophodna.

Pa saznali smo da je naš učenik žrtva porodičnog nasilja na vrlo, neprijatan način, tako što se učeniku nije izašlo u susret da mu se pokloni pola boda i roditelj je došao i prijetio meni lično, prijetio upravi škole, prijetio da će nas zadaviti, da bih kasnije u razgovoru sa učiteljicom koja je predavala tom učeniku ranije saznala da ustvari, da je taj čovjek nasilnik, da to porodica trpi od njega, da djecu i suprugu bukvalno za svaku sitnicu fizički maltretira. Za to se znalo, međutim, to se prećutkivalo nažalost, na žalost i te cijele porodice.

Predstavnik nastavnog kadra

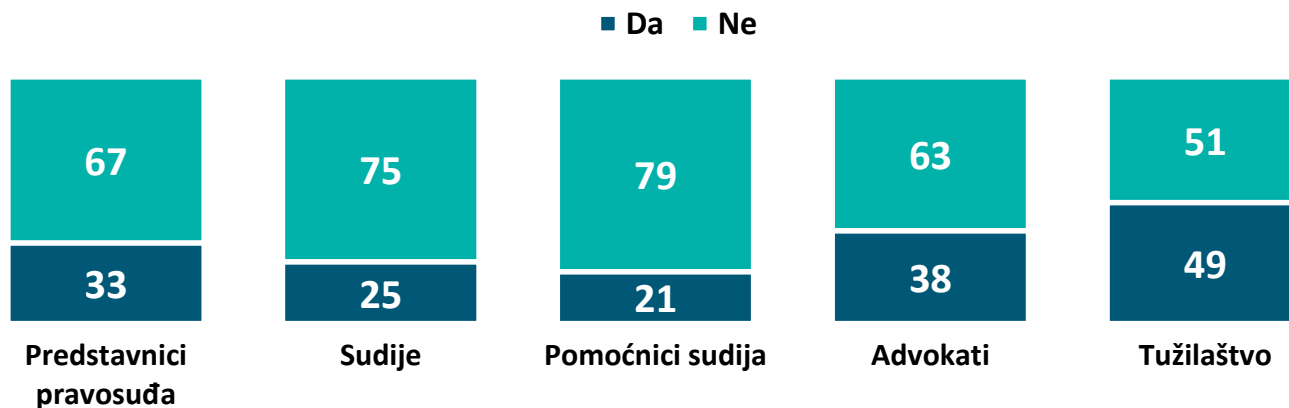
IX Pružanje zaštite i bezbednosti žrtvama nasilja

1. Primena zvaničnih dokumenata tokom pružanja zaštite žrtvama porodičnog nasillja

Više od dve trećine predstavnika pravosuđa tokom svoje prakse navodi da nije imalo priliku da se susretne sa Planom zaštite žrtva nasilja (67%). Pomoćnici sudija su se najređe susretali sa ovim Planom (79% njih navodi da nije), dok su se najčešće susretali predstavnici tužilaštva (49%). Kada je reč oceni Protokola o saradnji većina predstavnika pravosuđa (68%) navodi da je saradnja među institucijama hitna i koordinisana kao što je to naznačeno u Protokolu o saradnji. Tužiocu češće od ostalih predstavnika pravosuđa navode da institucije saraduju onako kako je propisano ovim protokolom (78%), dok advokati najređe navode da se ova saradnja ne sprovodi na hitan i koordinisan način (34%).

Grafikon br. 38: Korišćenje Plana zaštite žrtve nasilja

Da li ste tokom svog rada imali priliku da se susretnete sa Planom zaštite žrtve nasilja?

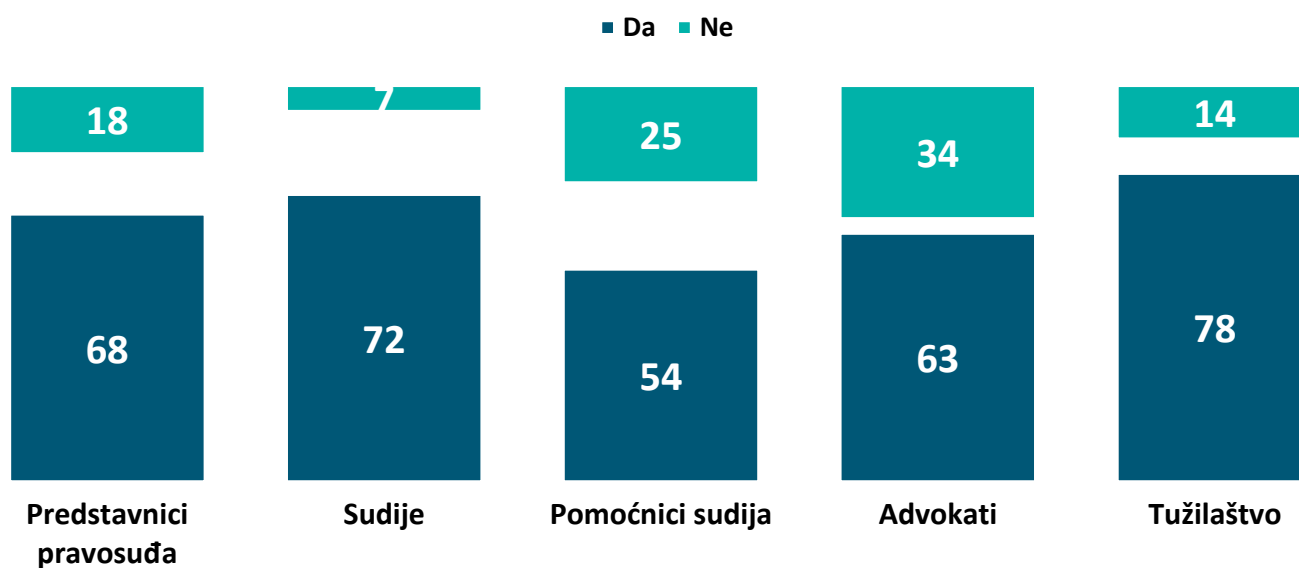

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Predstavnici pravosuđa i drugih grupa od interesa koji su učestvovali u dubisnkim intervjuima imaju podjeljeno mišljenje i znanje kada je reč o ovim dokumentima. Oni koji navode da su upoznati sa ovim dokumentima navode da su im ovi dokumenti od velikog značaja prilikom rešavanja slučajeva porodičnog nasilja i da bi se njihovom zakonskom regulacijom dodatno obezbedio njihov značaj. **Istovremeno, pojedini predstavnici sudstva, posebno saradnici u sudstvu, tužilaštva, policije i centra za socijalni rad navode da nisu upoznati sa odredbama ovih dokumenata i da ih ne koriste tokom svoje prakse, što predstavlja jasan znak da je potrebno sve zaposlene u ovim institucijama prvenstveno informisati o ovim dokumentima i značaju njihove primene.**

Grafikon br. 39: Primena Protokola o saradnji

Kada je reč o trenutnoj saradnji između institucija u zaštiti žrtava od porodičnog nasilja, da li se slažete da je ta saradnja hitna i koordinirana kao što je to predviđeno Protokolom o saradnji?

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

2. Unapređenje zaštite žrtava porodičnog nasilja

Da bi se unapredila zaštita žrtava porodičnog nasilja, neophodno je usmeravanje ne samo na institucije koje su direktno uključene u zaštitu žrtava, već i na preventivne aktivnosti kroz ohrabrivanje žena da se odluče da prijave nasilje nadležnim institucijama, ali i generalne edukacije čitavog stanovništva o tome koliko je porodično nasilje ozbiljan problem.

Kada je konkretno reč o insitucijama, prema mišljenju predstavnika pravosuđa neophodna je pre svega edukacija stručnih kadrova i bolja koordinacija institucija o kojoj se već govorilo u prethodnom pasusu. Posebno, skoro polovina predstavnika pravosuđa ne zna da navede šta bi bili konkretni koraci za unapređenje rada institucija, što je još jedan pokazatelj maglovitosti u kojoj se nalazi proces poboljšanja rada ovih institucija.

Grafikon br. 40: Potrebni koraci za unapređenje rada institucija

Prema Vašem mišljenju na koji način treba unaprediti rad institucija u pružanju zaštite žrtvama nasilja? Navedite tri osnovna koraka.

Višestruki odgovori; Baza: predstavnici pravosuđa

Prema mišljenju naših sagovornika, osim stručne edukacije zaposlenih potrebno je dodatno ispuniti niz koraka kojima bi se unapredila zaštita žrtava porodičnog nasilja. **Jedna od potrebnih promena jeste ubrzavanje samog sudskog postupka koji se ponekad odugovlače i po nekoliko meseci, dok je za to vreme žrtva nedovoljno zaštićena. Smanjenje procedura i administracije tokom rešavanja ovih slučajeva bi značajno unapredilo zaštitu porodičnog nasilja.**

Drugi korak koji bi značajno unapredio zaštitu žrtava porodičnog nasilja jeste pružanje dodatne zaštite žrtvi porodičnog nasilja, ne samo tokom već i nakon sudskog postupka, što bi značajno ohrabrilo žene da ojačaju u ovom procesu. Prema rečima naših sagovornika, žene kada prvi put dođu u nadležne institucije često su usamljene i uplašene, bez podrške svojih bližnjih. Nesigurnost žrtve, njihova ekonomska situacija, pritisak porodice da odustanu od svedočenja i da se pomire sa mužem jesu učestala pojava, pa su predlozi naših sagovornika veće uključivanje centra za socijalni rad i policije kada je reč o pružanju bezbednosti žrtvama u svakodnevnom životu i veće angažovanje NVO sektora tokom susretanja sa institucijama **kako bi se ženama pomoglo da istraju u ovom procesu.**

“Nadležni organi nemaju naviku da izdaju zaštitne pre presude, nego čekaju njenu pravosnažnost, onda slijedi žalba, okrivljenog, pa se njegova žalba uzima u razmatranje, pa ako žalba bude odbijena tek tada zaštitne mjere budu pravosnažne. U ovakvim slučajevima se žena sama nosi sa celom situacijom i nema nikakvu zaštitu, ekonomski je zavisna, trpi nasilje u konkinuitetu ili zastrašivanje. Ishod toga je odustajanje od postupka što ja ne mogu da osudim, dok institucije itekako osuđuju, a ako i istraje najčešće imamo uslovne osude ili oslobodavajuće. Treba prve mjere da budu ohrabrujuće da bu žena osjetila da se stvarno nešto radi korisno”

Predstavnica NVO sektora

Što se tiče generalnog ohrabrivanja žena da se odluče prijave nasilje kao ključni koraci predstavnici pravosuđa i učesnici kvalitativnog istraživanja navode pre svega pružanje sigurnosti žrtvama, edukaciju žena generalno, posebno u ruralnim područjima o njihovim pravima i oblicima nasilja i pooštavanje kaznenih mera za počinioce nasilja.

Kada je reč o edukaciji žena, naši sagovornici navode da je posebno važno edukovati žene o psihološkom i materijalnom nasilju, za koje vlada uverenje da je većina građanki Crne Gore neupoznata. Ekonomsko osnaživanje žena je takođe neophodan korak zbog prethodno navedene ekonomske zavisnosti žena, te bi obezbeđivanjem posla ili pružanjem finansijske pomoći ovim ženama omogućilo brže i jednostavnije njihovo samostalnu integraciju. Takođe, ne samo ekonomsko o nego i psihološko i obrazovno osnaživanje žena je potrebno, što ukazuje

na obuhvatnost, značaj, opasnost i razornost ovog problema sa kojim se suočava društvo u Crnoj Gori, što se potvrđuje i ovim istraživanjem.

Grafikon br. 41: Potrebni koraci za ohrabrivanje žrtava da prijave porodično nasilje

A na koje načine treba ohrabriti žrtve nasilja da se odluče da prijave nasilje nadležnim institucijama? Molimo Vas navedite tri osnovna koraka.

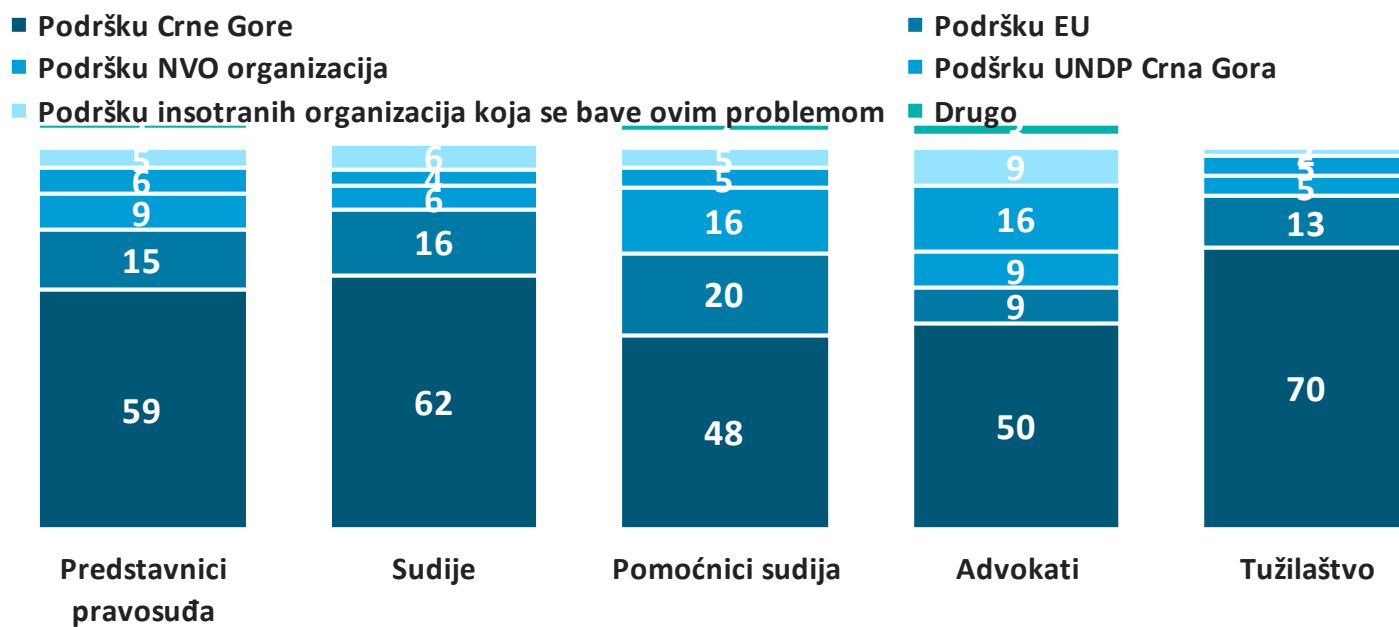

Višestruki odgovori; Baza: predstavnici pravosuđa

Zaključak je da je potrebno uključiti sve aktere društva u borbu protiv nasilja u porodici, pored pomenutih (pravosuđe, sistemi zaštite, obrazovni sistem, ali i medije, policiju, nastavni kadar, NVO sektor...). **Upravo podršku Crne Gore, kao podršku sistema, najveći procenat predstavnika pravosuđa (59%), ocenjuje kao ključnu u borbi protiv nasilja nad ženama dok se ostali akteri kao što su podrška EU, podrška NVO sektora, UNDP-a i drugih aktera ređe ocenjuje kao ključne.** Koji god od navedenih aktera ima ingerencije za bavljenje problemom nasilja u porodici potrebno je i poželjno da to učini koristeći različite izvore (ne samo finansijske, nego i ljudske kapacitete i resurse).

Grafikon br. 42: Ključni akteri za borbu protiv nasilja nad ženama

Na kraju, čiju podršku ocenjujete kao najvažniju u borbi protiv porodičnog nasilja?

Jedan odgovor; Baza: predstavnici pravosuđa

Ipsos Strategic Marketing
Gavrila Principa 8
Belgrade, Serbia
Telephone: +381 11 328 40 75
Fax: +381 11 2626430
www.ipsos.rs

Follow us:

:<https://www.facebook.com/pages/Ipsos-Adria/123350914391435>

:<https://twitter.com/IpsosSerbia>

:<https://plus.google.com/113640245561922118513/posts>

:<http://www.youtube.com/user/IpsosSerbia/>

:<http://www.slideshare.net/IpsosStrategicMarketing>

: <skype:ipsos>